

olly kicsinyé meletteni, mint ha halált nem érdemlene? Nem csak azt kell pedig meggondolni, mi czoda paranczoltatic: hanem azt is hogy kiczoda az, az ki paranczol.

Mert mincz semmi olly által hágas, akar az melly igen kicsiny legyenis, az mellyben az Istenec felséges méltósága meg nem kislebitetné. Olly kicsinyé az ő nékie, hogy ha az Istenec diczóséges felsége valami dologban megsértetic és meggyaláztatic. Annakfelotte, mivelhogy az Isten az ő akarattát az törvényben kijelentötte, kedvetlen és kellelen ő nála minden, valami az Törvény ellen vagyon. Azt alittyaké hogy olly crótelen és fegyvertelen az Istenec haragja, hogy arra menten az halálnac bősűállása ne következéc: Es bizonyára hogyha nagyobb kedvec volna arra, hogy az Istenec sava alá vetné magokat, hogy nem az ő igazságát illeten elméskedéssel meghomalyosítanac, meg kellene már azt gondolnioc, hogy az Ur Isten világos főkkel kimondotta, hogy: Az Lélec, az melly vétkezik, halállal hallyon meg. Ismet, az mit imént fent Pálból hoztam be, Az bűnec sóldgya, az halál. Őc pedig, noha az kívánságot bűnec lenni megvallyac, mivelhogy azt nemis tagadhattyac, mindazáltal nem akarjac hogy halalos bűn legyen. De mivelhogy ez ideig őc eléggé dühösködtenec, tanullyanac immár valaha penitentiát tartani.

Holott pedig az ő bodultságokban meg akarnac maradni, az Istenec fiait, őtólóc buczót vévén, bizonytal tartjac azt, hogy minden bűn halalos legyen, mivelhogy ellenséges tusakodás az Isten akarattya ellen, melly az ő haragját súkségképpen megindittya és felgerjeszti: Mivelhogy megfegés az Törvényec, az mellyre az őrc halálnac itéleti és sententiája minden kivétel nélkül immár kimondatott. Az mi az fenteknec és híveknek bűnökét illeti, az oc nem halalosoc jöllehet; de az Istenec kegyelméből és irgalmasságából vagyon, hogy az oc megboczárandóc, és nem az bűnöknek természetekből és mivóltokból.

KINTE

KILENTZEDIC RESZ.

Hogy az Christus, noha esmeretes volt az Sidoknac az Törvény alatt, mindazáltal nem jelentetett tellyeséggel meg, hanem végre az Evangelium által.

Mivelhogy az Ur Isten, az ő Testamentumban, nem ok nélkül rendelt az áldozatokat és megfistulásokat, az Sidoknac azok által bizonyítván hogy ő nékiec Attyoc ő volna, és hogy nem hiába fentelteis őket magánac választott népévé: minden kétségnélkül azért még akkoron, megjelentette és megfistertette magát, ugyan azon ő ábrázattában, (tudniillie az ő öröcké valo Fiaban) az mellyben mostan minékünc tellyes fényeséggel tündöklic.

Annakokaért Malachiasis, minékutánna meghatra volna az Sidoknac, hogy, az Moses Törvényére nagy gondot tartanánac, és annac engedelmében megmaradnánac, (mivelhogy az ő halála után az profetai tist egy ideig megfűnnéc és közbefakastatné) arra mindgyárt meghirdeti, hogy ő nékiec az igazságnac napja feltámadna. Melly igéckel azt mutattya meg, hogy az Törvény arra adatott volt, hogy az híveket az eljövendő Christulnac reménségeben megtartanaja: mindazáltal az ő eljövételiben fokkal nagyobb világoságot és esmeretett kellyene várnio. Azeit mondgya fent Peter, hogy az Profétac kérdezkedtec és tudakoztac az idvőség felől, az melly minékünc az Evangeliumban immár megjelentetett: és hogy az ő nékiec megnyilatkoztatott, nem azért lótt, hogy nem ő magoknac, avagy az ő idejeknec, hanem minékünc adnác elonkbe azokat az dolgokat, az mellyec az Evangelium által minékünc meghirdetternéc. Nem úgy, mintha azoknac tudományja, az ő Testamentombéli népnek háfontalan lótt volna, avagy hogy nékiec semmiiben nem fólgált volna: hanem mivelhogy ő nékiec az á kinczóc nem volt, az mellyet az Isten az ő fólgálatyoc által minékünc küldött. Mert ez mostani időben minékünc az á Kegyelem, az mellyről őc bizonságot törtenecc fémlátomast adatic elonkbe, és az helyett, hogy őc azt czac kevelsé kóstitotiac, minékünc azoknac élélé gazdagon és bővségfelen nyuytatitac és ajánlattatic. Annakokaért noha azt mondgya Christus Urunc, hogy ő nékie bizonsága vagyon Mofestól, ugyan nem mulattya azért el az kegyelemnek bővelkedő voltát, az mellyel mi az Sidokat fellyül haladgyuc felségeffen megdiczérni.

Matth. 13. v. 16.
Luc. 10. v. 23.

Mert így szól az ő tanítványinac; Bódog fémec azoc, az kie láttya, az mit ti látoc, és bódog fülec, az kie hallya, az mit ti hallotoc. Mert foc Királyoc és Profetác kívántá azt, de nem tehetéc ferit. Nem kicziny diczireti ez az jelenség nec, az melly minékünc az Evangeliumban adott, hogy minket az Ur Isten, az Szent Atyák felött, az kie fient élettel és drága szept jószágokkal tündöklöttene, megtisztél, és fellyeb becül. Ez mondással semmiképpen nem ellenkezie amaz más hely, holott az mondatic, hogy, Abraham látta az Christusnac napját és örült rayta. Mert noha Abraham, azt, az mi ő tőle még igen messze volna, valamennyire homályosképpen látta, mindazáltal ő neki az bizonyos remenségben semmi fogyatkozása nem volt.

Ioh. 9. v. 50.

Az honnét ez Patriárkában olly nagy öröm támadott, az melly őtet mind az koporsóig követte. Sem az Keresztelő Jánosnac ez mandata; Az Istent soha senki nem látta, az Istennec egy született fia, ki az Atyának kebelében vagyon, az befellette meg minékünc, az kie annakelötte megholtanac, nem rekeszti ki, az ismeret nec és világosságnac közléséből, az melly világosság az Christus személyében tündöklie: hanem az ő állapotokat ő fve hasonlittya a miénkvel és azt tanittya, hogy azoc a Titkoc, az mellyeket őc arnyékok alatt czac homályosan nézzenec, minékünc megnyilatkoztanac és kijelentene: az mint ezt az Apastalaz Sidoknac írott levelben szépen megmagyarázza: Hogy régenten az Isten sokszor fokféleképpen szólott az profetác által: Végezetre pedig ez utolsó időkben az ő szerelmes Fia által.

Heb. 1. v. 1.

Annakokaért noha ez egy született Fiu, az melly minékünc ez máinapon; fenyeisége az Atyának diczőségene, és ábrázattya az ő személyene, az Sidoknac is, az mellyec ő népe voltac, régenten ismeretes volt, az mint egyebütt az fient Pál irásából hoztuc bé, hogy ő lett legyen Hadnagya és vezére az nép nec az Egyptomból való meg szabadításban: Mindazáltal igaz az is, az mit másutt tanit Szent Pál, tudnillie, hogy az Isten, az ki az világosságot az sötétségből kinyilatkoztatta, tündöklő világosságot adott az Evangelium által az mi szívünkbe; hogy minékünc látnunc adná az ő diczőségét, az Jesus Christusnac ottzájában. Mert minekutána ebben az ő ábrázattában minékünc megjelent, akkor immár, (arra képest hogy annakelötte magát mint egy távotól és homályoson mutatá meg) nem inemű részből láthatóvá tőtte. Annakokaért azoknak is háláadatlanágoc és gonofságoc annyival gyalázatosb és átkozottab, az kie itt ez délkorú világos napfenyben vakoskodnac.

2. Cor. 4. v. 6.

Es azért mondgya f. Pál, hogy az Sátan az ő elméjeket megvakította, hogy

hogy ne láthassac az Christusnac diczőségét, az melly minden fedél és akadéknélkül nyilván tündöklie az Evangeliumban.

2. Továbbá az Evangeliumnac igéjén érttem az Ur Christusnac világos megjelenését, melly az ő eljövételre volt halasztva. Megvallom azt bizonyára, hogy az mennyiben az Evangelium, Hit nec tudományá-
1. Tim. 4. v. 6.
nac nevezetie Sz. Páltól, annyiban minden ígéretec, az mellyec az Tör-
vényben félyel előforognac, az bünök nec kegyelemből való megbo-
czánattya felől, az melly által az Isten megengeszteltie az emberekhez, az Evangeliumnac réseinec tartassanac. Mert Sz. Pál azon az helyen, az Hit nec igéjét ellenben veri minden félelem nec és rettegnec, mellyel az fegény lélec forongattic és nyomorgattic, valamig az idvőséget, az ő czelekedetiben keresi. Következie azért innét, hogy az Evangeliumnac igéjében, midőn az félels értelemben véteie, mind azokat az bizonsá-
gokatis, az mellyeket az Isten régenten az Atyának, azokhoz való irag-
lanságát és atyai jó kedvét jelentvén nyuytott és adott, magában befoglal-
lya. De azt mondom én, hogy ez Evangelium igéje kiváltképpen való
beczósége és felsőb méltósága által tulaydonúl az kegyelem nec közön-
séges és nyilván való kihirdetésére mennyen, az minemmen most azzal
birunc az Christusban. Es ez nem czac az közönséges fokásból vétetett,
hanem az Christustól és az Apastaloktól is vagyon erőssége és méltósága.
Innét tulaydonitatic ez az Ur Christusnak is, hogy ő az Isten országának
Evangeliumat prédikallotta legyen. Es fient Márkis az ő Historiajánac
előjáró befédebén menten ezt mondgya hogy: Ez az Christus Evange-
liumának kezdeti. De mi fűkség Iráni helyeket előforogni, ez elég nyil-
vansággal értött dolognac megbizonyítására. Az Christus azért az ő eljő-
vetelivel, az életet és halhatatlanságot, az Evangelium által nyilatkoztar-
ta ki, és világra hozta. Az melly igéckel nem azt akarja értetni Sz. Pál,
hogy az Atyac az halálnac sötétségében voltanac legyen, bémerülvén, az
míglén Christus az mi testünket magára vőtte volna: hanem az beczület-
nec ez főb méltóságát adgya az Evangeliumnac, és azt tanittya, hogy az,
uy és fokatlan izener volt legyen, az melly által az Isten megállotta, és
megadta az miket annakelötte megígért volt, hogy az ő fiának személyében
tellyesednéne bé az ígéretec. Mert noha az hívec mindenkoron láttac
igaznac lenni f. Pálnac imez mondasát; hogy az Christusban minden ígé-
retec Ugyanoc, és Amene, mivel hogy az ő sívekben meg voltac peczé-
telve: Mindazáltal, mivel hogy az mi idvözítésünk nec minden réseit az
ő testében vitté véghoz, méltó dolog, hogy ez jeles eltellyesítés nec és je-
len való ajándéc megadásnac, uy titulussa és nevezeti lenne, az melly az ő
méltóságához illendő volna. Innen mondgya Christus is, hogy, Eanek-
Ioh. 1. v. 51.
H h h 3

kuánna megláttatoc az eget megnyilatkozni, és az Istenec angyalt felmenni és leszállani az embernek fián. Mért noha úgy tertzic, mintha ez jgéckel arra az laytorjára nézett volna, az melly Jacob Patriarchának látásban mutatott volt: mindazáltal diczéri ez jelenséggel, melly beczületescnek és kívánatosnackellyen minálunc lenni az ő eljövételinc, tudniillic hogy az nyitotta meg minékünc az menyeknek orfágát, hogy oda minékünc szabad bé menetelt szerzene.

3. Mindazonáltal őrizkedni kell az Servetuscnek őrdögi vélekedéséről, az melly midön az Christus kegyelmenc nagy voltat akarja magasztalni, avagy tettetni mintha magasztalni akarná, az ígéretekkel tellyescséggel mind eltörli, mintha az törvencnek példázatival egygyütt, megfüntenc volna, és végec szakadt volna. Ez tévelgescnek bépegetésére azt veti elő, hogy az Evangeliumnak hiti által minékünc minden ígéreteknek beteljesedése hozattaséc. Mint ha mi közöttünc és az Christus között femmi külömbség nem volna. Bizonyára nem régen tanítást töttem arról, hogy az Christus mind azokból, az mic az mi idvőségünkre szükségesc femmit el nem hagyott legyen: De abból bolondúl rekesztetic az, hogy immár az jó teteményeket, az mellyeket ő megferezett elbirnóc és vélec élnenc, mintha hamis volna az mit sicut Pál mond: Hogy az mi idvőségüncc az reméscségben legyen elröytetve. Megvallom jöllehet, hogy midön mi az Christusban hiszüncc, ottan az halálból az életre megyüncc által, de ez mellett aztis eszünccbe kell vennünc az mit Sz. János mond. Noha tudgyuc hogy Istenec fiait vagyüncc, de az még nem jelent meg, miglen mi ő hozzá hasonlóká tétetüncc, tudniillic, mikoron őtet sicutról sicut fogjuclátni, az mint ő vagyön. Annakokaért noha minékünc az Christus, az lelki jóknack tellyescségét nyuytya és ajánlya az Evangeliumban, de mindazáltal azoknac elbirála még mostan az reméscség alatt röytetic el és tartatic meg, miglen mi ez rothadandó testből kiöltözvén, annac diczőségét, az ki mi előttünc megyen, elváltoztattasüncc. Azonközben meghadgya az Szent Lélec, hogy az ígéretekben nyugodgyüncc meg, az mellyec tekintetes méltósága illic hogy minden ugatalt elnyomja mi nálunc amaz

Rom. 8. v. 24

1. Iohan. 3.

1. Tim. 4. v. 8.

2. Tim. 1. v. 1.

Szent

Szent Lelkével. Es bizonyára nem birjuc az Christust külföldben, hanem az mennyiben őtet, az mint az ő ígérivel fel vagyön ruházatván úgy vesszüc bé. Innen vagyön, hogy ő bizonyára az mi sicutünkben lakozzéc, noha mi ő tole farándokban járunc: Es ez két dolog igen sicuten egygez egy mással, hogy mi mindeneckel birunc az Christusban, valamit az mennyei életnek tellyescségére nézenc: Es hogy mindazáltal az hit látása legyen azoknac az jóknac, az mellyec nem láttatnac, csak hogy az ígéreteknek tulaydonságában és formájában való külömbséget kell jól eszünccbe vennünc, mivelhogy az Evangelium ujjal mutatya azt, az mit az Törvény az példázatokban homályoson ábrázolt.

4. Innét azoknac tévelgescs megmutatódic, kic az Evangeliumot és az Törvényt külömben meg nem valasztayc; hanem csak hogy az czelekedeteknek érdemenc, az igazságnac kegyelemből való tulaydonítását tesc ellenébe. Es bizonyára ez egybe vétes semmiképpen nem megvetendő, Mivelhogy Szent Pál az Törvencnek ígéje alatt gyakorta az igazán való életnek reguláját érti, az melly által az Isten, megkivánnya tölunc az mivel mi ő néki tartozunc, és minket az életnek femmi reméscségével nem biztat, hogy ha ő néki mindenképpen nem engedüncc, és viszontag az átkot tesci hozzá, hogyha czac valami kiczinybe az mellől ellépünkis, tudniillic mikor arról sicut, hogy mi kegyelemből vagyüncc az Istennek kedvében, és az megbocznat által tartatunc igazaknac, mivelhogy az az Törvencnek engedelme sohól nem ralattatic, az mellyec az ígéreretetett. Annakokaért illendöképpen állattya sicut Pál, hogy az Törvényből való igazság, és az Evangeliumból való, egymással ellenkezőc legyenec. De az Evangelium nem úgy jött az törvencnek helyére, hogy más képpen hozná az idvőséget, hanem inkább, hogy megbizonyitana és megerősitené azt, hogy mind erős és alhatatos az az mit ő megígért: és hogy az valóságotis, avagy az beteljesedést az árnyékaihoz tenné. Mért midön Christus azt mondgya, hogy, Az Törvény és az Profetac mind, Jánosig járultanac, azzal az atyákat nem akarja atoc alá vetni, az mellyet el nem kerülhetnec az Törvencnek sicutjai, hanem azt jelenti, hogy azoknál, czac az elkezdése, és mint egy gyermeki oktatása volt az Christus esmeretinc, és hogy az felséges tudományra, az melly az Evangeliumban vagyön foglalva, fel nem értenec. Annakokaért midön sicut Pál az Evangeliumot Isten erejenc nevezti, mind azoknac idvőségekre, az kic abban hisnec, mindgyárt hozzá tesci, hogy annac az Törvénytől és az Profetaktól való sicutaga legyen. Az vége felé pedig az Levénc, noha az Jesus Christustól való prédikallást nevezti añac az ritoknac megjelentésenc a melly az világ kezdetitől fogva eltitkolván volt, mindazáltal ezen mondást melléje adott

2. Cor. 7. v.

2. Cor. 5. v.

Heb. 11. v. 1.

Matth. 23.

v. 12.

Luc. 16. v. 6.

Rom. 1. 16.

magyarázattal enyhíti meg, midőn azt tanította, hogy az kijelentetett és elismeretesé tétetött az Profetáknac irási által. Honnet vesztünc esünkbe, hogy midőn az egész törvényről vagy az fő, hogy az Törvény az Evangeliumtól czac az kijelentésnek világos voltá, al különbözteség meg: Es az kegyelemnek megmérhetetlen tellyeségéért, az melly nekünc az Christusban adatott, nem ok nélkül mondatic, hogy az ő eljovetelivel állattott legyen fel az Istennek mennyei orfága ez földön.

5. Ihon pedig, az Törvény között és az Evangelium között, közbevettetvén volt Sz. János, az melly mind az kettővel közös tistet viselt. Mert noha az Evangeliumnac summáját egy befoglalta, midőn az Christust Isten báránnyának, és olly áldozatnak nevezte, az melly minden bünöket elvenne: Mindazáltal mivelhogy azt az kimondhatatlan erőt és diczőséget, az melly ostan az ő felámadásában mutatta ki magát, azt meg nem magyarázta: azért mondgya Christus, hogy nem hasonlítandó az Apostolokhoz. Mert azt jelentic az Christus fava; hogy noha kerestelő János nagyobb, minden affonyiállatoktól sülettetteknel, de az Istennek orfágába az leg kissebis, nagyobb ő nálánál. Mivelhogy ő ott nem az emberek diczeri, hanem minekutánna fent Jonost minden profetáknál fellyeb bezülte, legfellyeb magasztalta az Evangeliumnac prédikállását, és azt az ő igazságáért nevezi mennyeknek orfágának. Hogy pedig János ő maga az Jerusalemből küldött követeknek azt feleli, hogy ő czac kiáltó szózat, mintha aláb való volna az profetáknál, azt ő nem czelekefisi valami képmutatásból, és tettetet alázatosságból, hanem arra akar azzal tanítani, hogy ő rea nem bízott valamely kiváltképpen való követség, hanem ő czac elöl futó hopmesternac tistiben járna el, az nagy királynac helyet ferezvén, és az népet elkéfitvén annac elfogadására. Az miképpen ez

Ioh. 1. v. 23.
Matth. 11.
v. 11.

Mal. 4. v. 5.

Ioh. 5. v. 35.

TIZEDIC RÉSZ.

Az Oo és Uy Testamentumnac hasonloságáról.

EZ előbbi tanuságból ember megértheti, hogy minden emberek, az kiket az Isten világ kezdetitől fogva az ő népe közzé felvőtt, finte azon törvényvel és tudománnac kötelével, az melly mi közöttünc most jóvában vagyon, voltanac az Istennel öfve kötötte. De mivelhogy nem kicsiny dolog áll azon, hogy ez fő rickely jól megerősítéséc, imezt még mint egy tödaléket hozzá adgyuc; tudniillic mivelhogy az atyák mivelünc egy örökségben voltanac részesec, és mindnyájan azon egy közbenjárónac kegyelme által reménlettéc idvőségeket, ez ő egyeységeken, miczoda különbözteség volt legyen, és miben voltanac mi tölünc megválastva. Noha pedig az bizonságoc, az mellyeket az Törvényből és az profetákból ennac megerősítésére öfvekerestünc, nyilvánossággal megmutattyc, hogy soha az hitnek és isteni felemnek az Isten népében lemmi egyéb regulája és mérték sínörja nem volt; hanem finte ezen az melly mi nálünc vagyon: De mivelhogy az könyv szerzőknél, az Oo és Uy Testamentumnac különbözteségéről gyakorta foc darabos és értetlen főc leélnec, az mellyec az gyenge értelmü olvasót kételkedésre vihettéc, ezt azért ez kiváltképpen való helyet, ennek az dolognac jobban és tulaydonabbul való meg vizsgálására és megfontolására rendellyünc. Es bizonyare erre, az dologra, az melly annélkülis igen használatos volt volna, sükségképpen kénseritenec minket, az főrnü czudas tökelletlen Servetus, és az Uy Kereszténynek közzül némelly dühösködő agyas emberek, kie nem különben értenec az Izraél népe felől, mint valamely difno czorda felől, ugymint az kie, (az mint oc czufolódnac) ez földön minden mennyei halhatatlanságnac reménségenélkül hizlaltatnanac legyen. Hogy azért ez dögletes és ártalmas tévelgést az jó fivüek elöl elharithatfuc, és hogy egyetemben minden nehezitéseket belöl oc kivegyünc, az mellyek benöc, midőn az Oo és Uy Testamentomnac különbözteségéről hallanac, foktanac indulni: nézzünc meg azért egy keveséc, miczoda hasonlosága, és miczoda különböztesége legyen ez kettőnek; miczoda fővetséget vetött legyen az Ur, az Christus eljovetele előtt az Izraél népével, és mostan immar az Christus minekünc az Testben megjelenvén, minemü közt szerzett legyen mivelünc.

2. Es bizonyára egy fővel mind kettő elintéztethetic. Mind az a-
tyának Szövetsége, az mi az ő igazságát és valóságát illeti és ő magában,
olly igen nem különböz az miénktől, hogy az két szövetség, minden-
estől fogva egy Szövetség legyen. Czac hogy különbben főlgaltnac ki,
és más módon vitetne véghez. De mivelhogy ez illy rövid igékből
senki bizonyos értelmet nem vehetne, szükség azért, ha valamit használni
akarunc, hogy hofszab magyarázathoz fogjunk. Ennec azért az kü-
löbségnek avagy inkább egységnek megmutatására, az mint hogy nem
szükség, hogy mind az tziékelyeket, az mellyec immár meg magya-
rázatlanacuyonnan előhózzuc, azonképpen nemis illendő ide elegyi-
teni, az mellyekről ennekutánna még más helyen kellyen főllanunc.
Itten pedig kiváltképpen három tziékelyekre kell nézni. Először hogy
az Ur Isten az Sidoknac nem valami testi gazdagságot és világi bódog-
ságot tött mint egy tzielül eleikbe, hogy aza aránzanának: hanem ho-
gy ő azokat, az halhatatlanságnac reménségére fiaivá fogadná, melly
fiúságra való fogadást, nékic az Törvény által, jöven dölétec által,
és az ő maga sava által is megjelentötte és megbizonyította. Másod-
szor hogy az Szövetség, az melly által őcaz Istennel megegyesedtenec,
nem az ő érdemeken, hanem egyedül czac az Isten kegyelmén, az ki
őket hívta, lött legyen fondálatva. Harmadszor, hogy ő nékic nem
czac meg volt az ő közbenjáró Christusoc, hanem hogy azt megis esmér-
téc, az melly által őcaz Istennel ismét megegyesedtenec, és az ő igé-
reteit elvehettéc legyen. Ez három közül az másodic tziékelyne az
melly talám még nem eléggé esmeretes, illendő helyen, bevégessén
meg kell magyaráztatni. Mert az profetáknac sőt világos bizonsági-
ból megmutattyc, hogy valami jókat az Isten az ő népének valaha meg-
ígért és adott, az mind az ő, merő czac azon atyai jó voltából fárma-
zott legyen. Az Harmadiknak is imitt amott félyel elég értelmes bizonyi-
tási voltanac, és az Elsőt sem hattuc tellyeséggel hátra.

3. Mivelhogy azért ez néz kiváltképpen az jelen való dologra, an-
nyival serényebbec legyünc ennec megmagyarázattyában, ugy mindazál-
tal, hogy ha még az másodic tziékelnec magyarázattyában valami fogyat-
kozás volna, együtt az is béhozáséc, avagy ostant alkalmatosb he-
lyen tétéféc utánna. Bizonyára mind az három tziékél felől való ké-
teséget elveszi az Apastal, midön azt mondgya, hogy az Atya Isten az
ő Evangeliumát, mellyet az ő Fiáról az elrendölt idő serint kiterjesz-
tett, sőt az előtt, az profetác által megígerte az sient Irásban. Ismet,
hogy az hitből való igazságnac, az mellyre minket az Evangelium tanitt,
az Törvénből és az profetákból bizonsága legyen. Mivelhogy az Evan-
gelium

Rom. 1. v. 2.
Rom. 3. v. 21.

gelium az embereknek hívóket, nem ez életnek öröme igazittya, ha-
nem az halhatatlanságnac reménségére vezérli, nemis segezi az mi fi-
veinket ez földi gyönyörűséghez, hanem azt az reménséget meghirdet-
vén, az melly minékünc mennyekben letétetött, meghirdetvén, mayd
ugymint innét oda által helyhezteni az mi fiveinket. Mert oda vezérli
minket az megírás, az mellyet sient Pal együtt tesen: Minekután-
na hittetec az Evangeliumnac, megpeczételtetec az ígértenec sient
Lelkével, ki az mi örökségünknek záloga, míg az tellyes szabadság-
ba béhelyeztetetünc. Azonképpen más helyennis: Hallottuc az ti hi-
tettek az Christus Jesusban, és mind az Szentekhez való szerelmeteket,
az mennyekben tinétec eltött reménségért, mellyet először hallottatoc
az Evangeliumnac igazságának befédéből. Ismét, Az Ur hívott min-
ket az Evangelium által az mi Urunc Jesus Christus diczőségének közö-
sülésére. Ennekokaért nevezetec az Evangelium Idvőségnek ígéréne,
Isten ereiéne az hiveknek idvözítésére, és ugyan menyörfagnak is mon-
datic. Hogyha azért az Evangeliumnac tudomány a lelki dolog, és mi-
nekünc az elmulhatatlan életnek elbirására bemenetelt serecz, semmi-
képpen ne alituc azt, hogy azoc, az kiknek ez meg volt ígérve és hir-
detve, az lelkekre való gondot hátravetettéc, és elmulattac volna, és
tellyeséggel czac az testi gyönyörűségnek elkövetésére igyekeztenec
volna. Ninczenis módgya, hogy itt valaki menedéket keressen, és ezt
főllya; hogy az ígértenec, az mellyec az Evangelium felől, az Törvényben
és az Profetákban fel vadnac jegyezve, czac az Úy Testamentombéli nép-
re tartozzanac. Mert mihelt az Apastal ez mondást felirta, hogy az Evan-
gelium az törvényben meg volt ígérven, menten hozzá tefi: Vala mi-
ket az Törvény befoglal, minden kétség nélkül azokra néz tulaydonul,
az ki az Törvény alatt vadnac. Megvallom jóllehet, hogy azon az he-
lyen más dologról főllyon. De nem volt az Apastal olly igen feledéké-
ny, hogy midön azt mondotta, Hogy valamit az Törvény tanit tulaydo-
nul mind czac az Sidokra tartozic, meg nem gondolta volna azt, az mit
egynéhány verséckel az előtt mondott az Törvényben megígértetett
Evangelium felől. Világoson meg mutattya azért az Apastal, hogy az ő
Testamentum kiváltképpen az jövendő életre nézett legyen, midön azt
mondgya, hogy az Evangeliumnac ígértenec befoglaltsánac az ő Testa-
mentum alatt.

4. Innét hasonlatosképpen következc, hogy ez ő Testamentom
az Istennel érdemeletlen kegyelmén és irgalmtságán állott, és az
Christus közbenjárói esedezésén volt megerősítetvén. Mert az Evan-
geliumnac prédikálása sem tanit különbet, hogy az segeny bűnösök,

az Istennek atyai engedelmesége által, minden ő érdemec kívül igazítat-
 tac meg, és annac egész summája az Christusban foglaltat. Ki merné
 azért azt állatni, hogy az Sidoc Christu nélkül voltanac legyen, midőn
 lám halluc, hogy az Evangeliumnac fővetlege ő vélekis meg volt körtet-
 ve, az melly nec egyetlen egy fundamentoma az Jesus Christus? Kiczoda
 tehi az ingyen való idvőség nec jótéreményitől idegeneckè azokat, az
 kik nec, halluc, hogy az hit nec tudománya, az melly véle hozza az meg-
 érdemletlen igazságot, meghirdettetett legyen? Es hogy illy világos értel-
 mü dologban, fokar ne villongunc, előttünc az Úr Christu nac jeles
 mondála; mellyel azt mondgya: Az Abraham kivanta látni az én napomat,
 és meglátta, és örült rayta. Ezt, az mit Christus itt az Abrahamról bi-
 zonyit, megmutattya az Apastal, hogy az hívő népnél közönséges volt
 legyen, midőn azt mondgya, hogy az Christus tegnap, ma; és mind örökè
 ugyan azon. Mert ő ott nem czac öröckè való istenségéről szól az Chri-
 stus nac; hanem az ő hathato erejéről is, az melly az hivek nec mindenko-
 ron megjelentetett. Annakokaért fiúz Maria és az Zacharias az ő éne-
 kekben, az Christusban meg jelentött idvőséget, az ígéretek nec bételleye-
 sétés nec mondgyac, az mellye kerregenten az Isten Abrahamnac és az
 több Patriarchak nac tört volt. Mivelhogy azért az Úr Isten az ő régi eskü-
 vését megállotta és meghitté tőtte, midőn az Úr Christust megadta, meg-
 kell azt vallani, hogy az ő Testamentumnac vége és tzéllya, mindenkoron
 az Christusa, és az öröc életre mutatott és nézett legyen.

5. Sőt az Apastalis egyenlökkè tehi velünc az Izraélrákat, nem
 czac az Szöverség nec kegyelmében, hanem az Sacramentomok nac jegy-
 zésében is, avagy az Szöverség nec jegyeiben. Mert midőn ő az Corin-
 thusb éliek az ok nac az büntetések nec példájával, az mellye ckel régentè
 amazoc büntettetene, akarná róttenteni, hogy hasonlò bünök et ne cze-
 kekedné nec, ilyen elő járó beféddelel: Hogy minékünc semmi azoc fe-
 lött való méltóság unc és szabadság unc nincz, az melly, az Isten nec bõfõ
 állásatul, az minemü azok ra szállott, minket megmenthetne: Mivelhogy
 az Ur azok nac, nem czac finte ezen jótéreményit mutatta, hanem ő kö-
 zöttök is egyaránt való jele ckel tőtte láttatósá és diczóségesé az ő ke-
 gyelmét. Mintha azt akarná mondani: Ha ti azt alityátoc, hogy nem felő
 az ti dolgo toc, mert az keresetség nec, az mellyel ti megpeczételtetted, és
 az Ur Vaezarájánac a mellyet ti tartotoc, jelesléb ígérétei vadnac; és azon-
 közben az Isten nec jóvóltát és kegyelmét megvervén, szabadon kényes-
 kedted és zilaykodtoc: Megtudgyátoc azt, hogy az Sidok nac sem volt
 ez illyen fi. jegyekből fogyatkozátoc; de azok felől is az Úr Isten az ő ke-
 mény itéletit ugyan nem kevesbé ráyoc boczáta. Meg voltanac keresetel-
 tetvén,

tetvén, midőn az tengeren által mentenec, és midőn az kőd alatt jártanac,
 az melly őket az nap hévsége ellen fedezte el. Itten azt mondgyac az ellen-
 kedoc, hogy az, az által menetel czac valami testi Keresetség volt; melly va-
 lamennyiben bizonyos hasonlatóság által, az mi lelki keresetségünckel
 eggyezzen. Hogy ha azért ez így volna, nem alhatna meg az Apastalnac
 fundamentoma, az ki az Keresetyénekből ez hijába való bizodalmat akarja
 kivenni, hogy az Keresetségre nézve ne emellyéc magokat az Sidoknál
 fellyeb. Es ez mentség keresés nec nincz helye az ellen, az mi mindgyártu-
 ranna következic: Azok mindnyájan egy lelki eledelt ötrec mivelünc, és
 azon egy lelki italt ittanac mivelünc, és azt mondgya hogy ez az étel és ital
 az Christus legyen.

6. Itt némellyéc, hogy a Szent Pál mondását erőtlenné tehesséc, az
 vetic elő, hogy az Christus mondgya: Az ti atyátoc mennyei kenyért ette-
 nec az püstában, és meghóltanac. Az ki az én testemet ési, öröckè meg
 nem hal. De ez mondatoc fiépen eggyez nec egymással. Mivelhogy az Úr
 Christus olly embere ckel szól, az kie czac hafoc töltesét keresetéc, az Lélek-
 nec eledelével pedig semmit nem gondoltac, az ő befédit azért nem inemü-
 képpen az ő halgatóihoz szabja és igazittya, és kívált képpen ugy hasonlit-
 ty a az mennyei kenyert, az ő testével össze, azok nac goromba értelmec fi-
 rint. Azt kívántac tölle, hogy ő is az végre, hogy magánac tekintetes méltó-
 ságot fierezzen, az ő hatalmát ollyan czudatétellel erősítse és bizonyítsa
 meg, mint Moses az püstában czelekedett, holott ő az Mannat, (az az men-
 nyei kenyért) vötte az égből. Az mannán pedig őc semmit egyebet nem
 értettene, hanem hogy czac testi éhség ellen való volna, az melly éhséggel
 akkor az nép fanyargattatott. Az mélségesb titókról pedig az mellyre fiént
 Pál néz, őc nem gondolkodtac. Hogy azért Christus nekic fiemek eleibe
 mutatá, mennyivel nagyobb és drágalatosb jó tétéményeket kellene nekic
 ő tölle várnioc, hogy nem mint az mellyeket Moses, az ő itiletec fierint, az ő
 atyok nac mutatott; arra té fién illyen hasonlitást. Hogy ha, az ti értelmec
 fierint, nagy és diczéteres czudatétel volt, az, hogy az Úr Isten Moses által az
 ő népé nec, hogy az püstában éhhel meg ne halna, mennyei eledelt adott,
 az mellyel azoc czac valami kevés ideig tartattac el: hiém megitilhetitec
 ebből, melly sokkal felségesb eledel legyen az, az melly minékünc halhatat-
 lanságot hoz és fierez. Láttuc azért, miért hatta legyen ki Christus Urunc,
 az főb dolgot, az mellyet az mennyei kenyér jegyzett, és czac az leg kisseb
 hafinát hozta elő, tudniillic, mivelhogy az Sidoc, mint egy vélevetkedésre,
 való fiándékből, Modest vetnéc ő eleibe, az ki az nép nec fiükségét manna-
 val segitette fel; azt feleli azért, hogy ő sokkal fellyeb való kegyelmet kö-
 zölyön vélec, a melly hoz képest a nép nec testi eltáplálását méltán kissebre

kellyen bezülleni; az mellyet ők olly igen nagyra bezüllenenec. Sz. Pál, mivelhogy tudta, hogy az Ur Isten, midőn menyből kenyért eytetne le, nem czac hasi eledelre atta legyen azt az ő népének, hanem lelki titokrais engedte nékiec, példázván azzal az örök életet, az mellyet az Christustól kellyen várnioc, nem hadgya ki azt az részt, az melly méltób figyelmetes meggondoláfra.

Annakokaért innet bizonynal és világofon rekeftetic, hogy az Sidokal, az mennyei örök életne igéreti, az mellyekkel mostan minket méltoztat az Ur Isten, nem czac közölttenec, hanem igaz lelki Sacramentomoc általis megvóltanac peczételtetvén és erősfítetvén. Mellyről Sz. Agostonis bőségeffen fiól az Faustus Manichæus ellen.

7. Hogy ha pedig az Keresztvény olvasoc örömesben hallanának az Törvényből és az profetákból való bizonságokat, az mellyekből megismerhetnéc, hogy ez a Lelki fővetség, az mellyben mi most vagyunc, az Atyák valis köz volt legyen, az mint az Ur Christustól és az Apostoloktól értüic: ez ő kívánságoknak is engedünc, és annyival örömesben, hogy az velünc ellenkezoc nyilvánóságosban meggyözetteffenec, és semmi mentéseg ec ezután ne lehessen.

Es mingyaráft arról az bizonyítástól kezdgyüic el, az melly noha tudgyuc, hogy az kevély visfakereftelteknel alaváló és neverséges fogjon lenni; mindazáltal az tanulni kéf és értelmes embereknél elég értékes legyen. Megvallot dologúl tesfűic azt, Hogy az Isten igéjének olly hatalma és életető ereje vagyon, hogy valakiket az Isten annac közlésével méltoztar, azoknac lelkeket mind megelevenitfe. Mert mindenkor hathatós és értékes volt fent Peternek imez mondása; hogy rothadásnélkül való mag legyen az ige, melly mindöröckè megmaradgyon, az mint az Efaias favai-bolis érti.

Hogy ha azért az Ur Isten régenten az Sidokat ez fentséges és feloldozhatatlan kötèffel kötötte magához, nincz immár kétség abban, hogy azokat el nem válastottavólna az örök életnek reménségére. Vedd efsedbe, midőn azt mondom, hogy ők bevöttéc az igét, az melly által az Istenhöz közölb ferkeztetnéc, azon azt az módot értem, a melly által az Isten magát mivelünc közli, nem az közönségesképpen valót, a melly az ég, föld, és minden teremtettt állatoc által magát kimutatya, (a melly noha minden állatokat, azoknac terméftetec és nemec ferint elevenit, de azokat az fűkségeképpen raytoc lévő vesfedelemtül meg nem mentheti) hanem azt az kíváltképpen való módot értem, az melly által az hiveknec lelkec, az Istenec esmeretire megvilágositatnac, és nem inemüképpen ő vele őfveköttetnec. Mive y hogy az igének ez illyen megvilágosítáfa által, Adam, Abel, Noë, az

Abra-

Abraham és a több atyác, az Istenhöz ragazkottanac, azt módom hogy semmi kétség immár abban nem lehet, hogy nékiec az elmulhatatlan örök országba bemenetele nem volt vólna. Mert az Istennel bizonynal részesültenec, az melly az örök életnek kegyelmenélkül meg nem lehet.

8. Ha pedig ez valakinek, nem elég világos értelmünc láttatnéc, Ottan lepjünc eléb, az Szövetségnek formájára, az melly nem az felid elméjü embereknec tesfen eleget, hanem azoknac tudatlanságokatis nyilvánással kimutatya, az kic enec ellene mondani igyekenezec. Illyen módon bozáttra mindenkoron magát az Ur Isten az ő fölgaival való fővetség vetéfre: En ti Istentec lesfec, ugymond, és ti én népem lesfec. Hogy ez foglalva, azt az profetakis ugy magyaráztac. Mert David nem oknélkül mondgya olly gyakorta: Melly igen bódog az a nép kinéc az Ur, az ő Isten! Melly bódog nép az, az kit ő örökségül magának válastott! Es ezt nem valami földi bódogságról érti, hanem arról, hogy őket az haláltól megmenti, fűntelen megtartya, és öröckè való irgalmafságát mutatya azoknac, az kiket egyfer ő népévé felvött. Ezent bizonyittyac az több profetakis: Te vagy az mi Istenunc, nem halunc mi meg. Ismét, az Ur az mi királyunc, az mi Törvény ferzönc, ő idvözit minket. Ismeg, Bódog vagy te Izraël, mert az Urban az te Istenedben vagyon tenéked idvöfséged. Hogy pedig fűkségkivül való dologban magunkat ne farafűic, ottanotran előnkben fordul az profetáknal imez inrés, tudniillic, hogy minekünc az minden jockal bövölködésből, és annakelőtte ad idvöfségnek bizonyos vóltából semmi fogyatkozásunc nenczen, czak hogy az Ur legyen minékünc Istenunc, méltán pedig. Mert hogyha az ő ortzájánac sine, mi helt az felvilágosodott, legerőségesb záloga az idvöfségnek, melly embernek jelentené magát ugy Istene nec lenni, hogy annac, az idvöfség kénczes helyétis meg ne nyitnája? Mert illyen ockal ő minékünc Istenunc, hogy mi közöttünc lakozzéc: az mint Mofes által bizonyítottta. Nem hettyüic pedig ez ő jelen vóltanac ferit, hanem ha egyfer mind az életetis birjuc.

Es bizonyára ha ennél több semmi nem mondatott vólnais, finte elég világos igéret ec vólt vólna az lelki életéről imez igékben: En vagyoc az ti Istentec. Mert nem arra igeri magát, hogy egyedül czac az testek nec akar Istene lenni, hanem kíváltképpen az Lelkek nec. Az Lelkek pedig, hogy ha az igazság által az Istenhöz nem ferkeztetnec, mivelhogy idegenec őtöle, a halálban maradnac. Visfontag hogy ha ez őfveferkeztetés meg vagyon, véle hozza az örök idvöfséget.

Lev. 26. v. 12.

Pfal. 144. v.

15.

Pfal. 33. 12.

Abac. 1. v. 12.

Efa. 33. 21.

Deut. 33. 9.

29.

Lev. 26. v. 11.

Exod. 6. 7.

9. Annakelőtte nem czac azt bizonyítta, hogy ő Istenec, hanem azt is igéri hogy mindenkoron ő Istenec akar lenni, hogy az ő reménségeg, az melly az jelen való jockal meg nem elégitethetett, az öröckè valósággra terjedne. Hogy pedig ennek, az Istenec jövendő időről való befédénecc (midőn azt mondgya, hogy, En léféc tinektec Istenec) ilyen értelmè volt legyen, loc mondasokból nyilván vagy on az hiveknél, holott nem czac az jelen való nyomoruságban, hanem az jövendőkbénis vigasztallyac magokat ez hiedelemmel, hogy az Isten őket soha el nem hadgya. Még pedig ez mellett volt a másodic ágazattya az Isten fővetségének, az melly az Izraélitakarabban inkább megerősítette, hogy az ő nékic megigérteter áldása az Istenec, az földi életnél messzebb terjedne; tudniillic, mellyel ez mondati: En az te magodnakis Isteneléfec te utánnad. Mert hogyha az Ur Isten az ő jövöltát az meghóltakhozis meg akarta azzal mutatni, hogy jól tenne az ő maradékokkal, tehát bizonyára ő magokhozis mind öröckè meg marad az ő kegyelmessége. Mert az Isten nem olyan mint az emberek, kie azt az feretettet, a mellyel az ő meghólt baráttyokat fécettéc, azoknac fiaikra fordittyac, mivelhogy arra való alkalmatoságoc elvétetött hogy azoknac meghólt attyockal jól tehessenec. Az Isten pedig az kinecc szabad jótévé volta az halál által meg nem akadéméoztatit, az ő irgalmasságának gyümölczét nem véfi el, az meghóltaktól, mellyet ő érettec ezer iziglen való nemzetségeis kiterjéft és megmutat. Annakokaért akarta az Ur Isten az ő nagy büséges jövöltát féc drága jelenséggel megmutatni, az mellyet az ő fólgai haláloc utánnis megérzenénecc, és ekkébe vennénecc, tudniillic midőn az ő jövöltát ilyen képpen írja meg, hogy annac, az ő egész nemzetsegekte, sőt még az ő haláloc utánnis ki kellyen tölteni és terjéftetni. Ennek az igéretnecc igazságát, az Isten ackoris megerősítette, midőn magát Abrahamnac, Izaaknac és Jacoknac, sockal az ő haláloc utánnis Istenének nevezte: mert nem nevétséges dolog lótt volna ez, hogy ha azoc tellyeséggel elvéfítenécc és elmultanac volna? Szinte annyi lótt volna, mintha azt mondotta volna. En Istenec vagy oc azoknac, az kik immár sohol ninczenec. Azért írjac az Evangelistac, hogy ez egy fundamentommal, az Sadduceusoc az Christustól ugy megfóritattanac, hogy semmiképpen nem tagadhatnac, hogy Mofesis ez mondasban az halottoknac feltámadását bizonyítottat legyen: Mert bizonyára Mofesből tanultac volt aztis, hogy minden fíentec az Isten kezében vadnac. Az mellyből könnyen azt rekehethéc, hogy azoc az halál által tellyeséggel el nem enyéfítenec, mivelhogy az, az kinecc az halál és az élet hatalmában vagy on, őket gondvifelésében, órizésében és othalmában vótte.

Gen. 17. 7.

Exod. 20. v. 7.

6.

Exod. 3. v. 6.

Matth. 22. v.

22.

Luc. 20. v. 23.

Deut. 33. v. 3.

10. Immár azt lássuc meg, az mi legfőb ez dologban, hogy ha az hivec az ő Testamentumban, nem vóltanaké az Uról ugy megtrinitatva, hogy másutt még jób életeteket esmernéc lenni, és ez mulandó földi életeteket megvetvén, oda gondolkodnának. Elsőben, az ő életnek Istenöl eleibe adott állapottya ő nékic fíntelen való gyakorlásoc volt arra, hogy meginténecc arról, hogy oc bizonyára legnyavalyáságoc volnának az emberek között, hogyha czac ez idő ferint való jó állapattal itt ez földön vigasztalhatnác magokat. Az Adam, az ki czac az ő elvéfírtet bódog állapottyának megemlékezete által is elég bódogtalan vólt, az nagy faratságoc mungkával is alig vífélheté el az fegénységnecc terhét. Es hogy őtet nem czac az ő kézimunkája, ugymint Istenec átka, nyomnája, onnan jút legnagyobb fívbéli bánattya, az honnét legnagyobb vigasztalását kellett vólna várnia. Az két fia között az egyic az bátytyatul főrnnyüképpen mególettetic. Annac kell néki életét látni tartani, az kinecc tekinteti méltán főrnnyü, főrnnyüségés és útálatos volt ő előtte. Az Abel, ki az ő életének virágában kegyetlenül mególettetic, példaja az emberi nyavalyáságnac. Noé az ő élete idejénec mayd felét az Bárkának építésében fogyattya el, holott azonközben ez egész világ nagy bátorsággal mindenféle gyönyörűségben és örömben él.

Gen. 3. 17.

Gen. 4. v. 8.

Gen. 6. v. 21.

Hogy az halált elkerülte nagyobb nyomorusággal lótt hogy nem mintha fázfórt kellet vólnais meg halni. Mert annakelőtte, hogy az Bárka ő néki ugymint koporsója vólt tíz egész hónapig, semmi ünalmass dolog nem érheté volna, hogy nem annyi ideig az fokfele állatoknac dífítelensége között laknéc, és azoknac genéjokban czack nem elsüllyedne. Sőt minekutánna ez nagy nyavalyából kiveretekedett volna, uyab keferüségnecc oka ütkezőc eleibe, es láttya hogy az őnnön tulaydon fiátul megczufoltatic. Ugy hogy fínté azt, az kinecc életét az Istenec kiváltképpen való jótéteményéből, az vizözönben megtartotta, azt ő néki tulaydon fájával kellett megátkozni.

Gen. 9. v. 24.

Gen. 12. v. 4.

11. Es bizonyára czac az egy Abraham focer gyanánt lehet minékünc, hogyha mi az ő hitit igazán megnézzüc, az melly minékünc ugymint egy igen igaz mértékfinor és regula adatic előnkben, az Istenben való hitre, úgy hogy az ő nemzetsége között kellyen minékünc felvétetnüc és fámálltatnüc, hogy az Istenec fia legyünc. Miczoda képtelenb dolog hozathatnéc pedig ember eleibe ennél, hogy az Abraham attya legyen minden hívöknecc, és azok között czac legkicizinyb helye se legyen? Az Abraham pedig az fereg között, sőt még a legfőb helyről ugy ki nem vétethetic, hogy ő vele egyetembe az egész anya f. Egyházis ki ne gyomlaltatnéc és elnetoróltetnéc. Imár pedig a mi az ő életének állapottyát illeti, elsőben mind-

K k k

gyarást hogy az Istenül hivattatott, hazájából, Szüleitől, és egész rokonságitól el kellett néki távozni, és minden dolgoktól meg kellett válni, az mellyek ez életben legnagyobb örömet tartatnac, mintha az Ur Isten őtet ugyan jól meggondolt tanácsból ez életnek minden megenyhődésétül és gyönyörűségétül meg akarta volna fosztani. Alég ér bemenni abba az tartományba, a hová ő neki az Urnac paranczolatyából kellett menni, az éhség őtet onnet is meg kikergeti, Szükségére való kerefni megyen olly helyre, az holott ha életét meg akarja tartani, meg kell feleségét tagadni, az melly ő neki, kétség nélkül, meg az halálnális keferesb volt. Minekutánna arra az földre, az melly ő neki lakóul ígertetett volt, megtért volna, az éhség őtet onnet is megint ki kergeti. Miczoda bódogság vagy az ollyan földön való lakásban, a holott éhhez kell meghalnod ha el nem mégy? Annakutánna megint hasonlóségekben esic Abimeleknél, holott az őnnön életét feleségének vesztésével kell megtartani. Midőn so c estendeig, fellyel idestova budo sic, és maradando helyet sohol nem talál, az ő folgainac naponkint való háborgásoc és villongásoc miatt, keferitetic az ő bátyánac fiát, kit fia gyanánt tartott, tölle elbozátani, az melly nyilvánossággal nem kevesb sérelmére esett ő neki, mintha az ő testének valamelly taghja metzetett volna el. Nem sokkal az után kővétség jut hozzá, hogy az, az ellenségtől fogva elvitetett. Egy summában, valamelly felé magát fordittya, mindenütt olly kegyetlen iszonyu fömsédokat talál, az kic czac azt sem akarjac megengedni, hogy abból az kútból, az mellyet nagy munkával ástott, vizet merítsen.

Mert nyilván nem vőtte volna az Gerat Királtól arron az vizet, hogyha ő neki az előtt meg nem tiltatott volna. Midőn immár vénségére jutna, láttya hogy egy gyérmeke sincz, az melly az vén embereknek fölötté igent nehezen esic: miglen esitan, reménsége ellen ismaelt nemzi. kinec füle téseis elég drágán esett ő neki, midőn az ő feleségétől Sárától füntelen dorgáltatnac, mintha finte ő tőtte volna az főlgálot keménynyakúvá, és az házat czendefélegelenné. Végre fülettetic az Isaac, de olly meg enyhődéssel, hogy az első füllött Ismael mint egy fegény kutya ki vettetic az házból, és mint egy árva elüzettetic. Mikor azért Isaac egyedül maradt volna meg, az mellyen immár az jó vén ember az ő fivének örömet láthatfa, ottan megparanczoltatic neki, hogy azt levágja és megöllye. Gondolhatnaé az emberi elme ennél nyavalyáságosb dolgot, hogy az atya hohéra legyen az ő tulaydon fiánac. Ha valamelly betegség által fosztatott volna meg tölle, kiki mind azt mondta volna, hogy hiszem eléggé meg fanyargatott vén ember ez, az kinec czac mint egy megczufolásból adatott.

tott volt fia illy kevés időre, hogy az ő sérelme megkettőzternéc, midőn láttya hogy testének örökösétől megfosztatnac. Hogy ha más idegen ölte volna meg az méltatlanság miatt nagyobb lett volna az bánat és keferőség.

Ez pedig minden sérelemnél és siralomnál fellyéb vagy az, hogy az ő tulaydon atyánac keze miatt kellyen meghalni. Végezetre egész életének minden idejében ugy hányortatott féllal, és ugy gyötrettetet fanyargatott, hogy ha valaki egy táblára valamelly nyavalyáságos és munkával fáradságos és nyomoruságos életnek képet és ábrázattyat ki akarná írni és festeni, illendőbbet ennél soha nem találhatna. Nemis mondhattyt itt valaki, hogy mindazáltal ofrán nem volt olly igen bódogtalan, mivelhogy végre az sokféle nyomoruságokból megmenekedett volt, es annyi so c sérelmit mind meg győzte. Mert nem sok tuc azt bódog életének mondani, a ki fántalan nyomoruságokon és fanyaruságokon nagy so c idő után a tal törekedic, hanem azt itillyuc mi bódognac, az ki minden nyavalya fenvedés nélkül az idő ferint való jókkal jó békeségben és nyugodalomos czendefélegben él.

12. Az Isaac, az ki kiséb gonoffal nyomorgattatic, mindazáltal az jó napokat alig kostolhattya egy kevesé meg, hogy ő reájais olly nyomoruságoc érkezenc, az mellyec nem engedic meg az embernek, hogy ő es földön bódognac nevezetehésic. Az éhség őtet is mint finte az atyát ki kergeti Canaan földéből, felesége elvettetic oleből, az ő fömsédi füntelen haborút ferezenc ő neki, és nyomorgattya az mint tölóc lehet, ugy hogy ha azt akarta hogy innya valo vize legyen, az ockal kellett érötte villongani és feddödni. Az ő házána egyic keferőségé után más támad; az ő fiánac Esau nac feleségei miatt; füntelen buslakodic az ő fiánac egyenletlenségeken.

Nemis tud ez ő nyavalyaiban ennél job tanácsot, hanem hogy azt, az kit megaldott, fámkivetésben küldgye. Az Jacob pedig miczoda egyeb, hogy ha nem merő azon nyomoruság? Gyermekségétül fogva othon so c haborui voltanac, az ő első füllött bátyánac rettegteséből és fenyegető savaiból, az ki őtet végre elis üzte. Midőn immár az ő füleitől és hazájából elbudolic, azon fellyül, hogy idegenec között fám kivetésben kell lenni, az ő rokonságatul Labantul, hitványul és embertelenül tartatic, nem volt elég hogy hét egész estendeig nehéz és kemény főlgálatban kell lenni, hanem ha az Laban, midőn főlgálatyáért feleséget kellene Jacobnac adni, ő véle czaládságotis czelekedenc, és neki máltadna, hogy nem az mellyet ő kívánt volna.

Hogy azért az málicfelelegének is ferit tehesse, ismét hét estendeig való főlgálatra kell magát kötelezni. Az mellyben nappal hevség miatt, éttzaka hideg miatt kellett ő néki fanyargani, és álom sem jött az ő fêmeire, az mint önnön maga panaszkodik. Minekutánna az fanyaru főlgálatban huf estendőt élt volna. Laban az ő ipa; naponkint egy álnokság után mást czelekefic ő véle, Házánál sinczen semmi békesége, az mellyet lát feleségeinek gyűlösködés, feddődés és haborgáloc miatt, czac nem elskadni és elféledni.

Midőn az Isten néki meg paranczolja, hogy hazájába vissza mennyen, mint egy titkon kelly magát ellopni, mintha valami gonoságot czelekedett volna, az mellert nem merne mindenec láttára elmenni. De ugyan még sem kerülheti el az ő Ipánacra törését; hanem attul még utábanis fidalmat, és gyalázatott kell néki szenvedni. Annakutánna legottan sockal kegyetlenb fanyarusága érkezik. Mert midőn az bátyához megyen, annyi halál forog fême előtt, az mennyi az kegyetlen és ellenséges embertől, (a minemű az ő bátya volt) elgondolhatatic. Ilyenképpen azért főrnü keferüséggel gyótródic és kinlódic az ő fiue, valameddig az ő bátyát kellyen várni. Es midőn azt megláttya, mint egy holt elevenen annac lábához esic, miglen esébe vesic, hogy a sockal engedelmesb ő hozzája, hogy nem mint merete volna reménleni. Annakfelotte mihelt a Tartományba bémegyen, ottan megfoftatic, az ő legferelmeresb házasársátul Rachel-tul. Annakutánna híret hozzác, hogy az ő fia Joseph, melly ez Rachel-tul fületett volt és annakokaért az töb fiai felött ferette; miképpen faggattott legyen el az vadaktul. Melly nagy fivbéli fydalmat és sérelmet szenvedett legyen enne alitott halálánelégge megérteti, midőn az nagy fírás és jaygatás utánis semképpen nem akar vigasztaltatni; ugy hogy semmit egyebet már ne várna, hanem hogy őis jaygatással és ohayással az ő fiahhoz az koporsába menne. Annakutánna hogy az leánya elvitetnéc, és leánzoi füzelségétul megfoftatnéc, és hogy az ő fiai ez dologért olly vakmerőségből állanának bofsut, honnét nem czac utálatosfá tétetott az földnec lakosi előtt, hanem halalos vesedelembeis vitetett, melly nagy fomoróságára és keferüségére volt ez ő nékie? Következett ostan az ő első fülött fíanac Rubennec utálatos és főrnü czelekedeti, az mellynél semmi kelervesben nem eshetett volna ő néki. Mert holott az házas af főrnü állatnac megferteztetése az felotte igen nagy vétkec közzé fámllatatic, mitt mondgyon ember ahoz, midőn emberen ez főrnü gyalázat, az ön tulaydon fiauul tétetic? Nem sockal az után, más vét ellen való véteckel megferteztetic az ő háza népe, ugy annyira, hogy még az igen erős és álhatatos megmozdulhatatlan elméniekis meg kellene ennyi főrnü gyalazaton lankadni és ferüdni!

Eleté-

Ele énecc mayd végefele, midőn magát és az őveit akarja az ehleg ellen otalmazni, nyob ferenczerlenségnecc izenetivel verettretic által az ő fiue, midőn megérti, hogy az ő fíanac egyyic fogva tartatott meg Egyptőben, és hogy azt ismet meghozathassa, az Benjamins, melly az ő vénelegnecc kedves vigasága volt, kellyen Egyptomba vélec boczátania. Ki gondolhatná azért, hogy ennyi fokfántalan inségi és nyomorusági között, czac egy fempillantatigis, valami czendésége és meg pihenése lehetett volna? Annakokaért mondgya, ugy mint magánac igaz bizonsága, az Pharao királnac: hogy az ő napjai ez földön kevélec és gonofoc voltanac. Az ki azért azt mondgya, hogy az ő egész életét fúntelen való nyomoruságokban töltötte legyen el, az bizonyara nem valya azt, hogy ő ez földön azt az bodogságot érzette legyen, az melly ő néki az Urtól megígertött volt. Ennek kell azért következni, hogy avagy az hogy Jácob, az Istennec kegyelmét, ugy mint gonofságos háláadatlan ember, kevére beczüllöttic, avagy igazán megvallotta, hogy ő nyavalyáságos ember volt legyen ez világon. Hogyha azért igaz az mit ő maga megvall, az következc belöle, hogy az ő reménsége nem ez földi dolgokban állott.

13: Ha azért ez Szentatyác, az bódog életet az Urnac kezéből vártac, az mint hogy bizonnyal onnét vártac, tehát ez földinél más külobb bódogságot, vártanac és láttanakis. Az mellyet az Apastalis fépen megmutat: Hitnec általa lakéc, ugymond, az Abraham, az ígéretnec földén, mint idegen földön Sátorban lakván Isaackal és Jácobbal, ugyan azon ígéretnec örökösivel.

Mert olly vároft vártanac, mellynec fundamentoma volna, mellynec mestere és teremtoje az Isten. Hirnec általa holtanac mindezc meg, és az ígéretnec el nem vöttéc, hanem midőn őc azt ugymint távolról látnac, hittéc, és megvallottac, hogy őc jövevényec és idegenec volnának ez földön. Mellyel azt jelentöttéc, hogy őc hazát kerelnének. Hogyha azt, az mellyet elhíttanac volt, igen kívántac volna, oda visszamehertenec volna: de őc sockal jobbat kerestenecc, tudniillic mennyei hazát. Az honnét az Isten nem fégyenli, magát ő Istennöknecc nevezni, mivel hogy ő nékiec, lakó helyet kéfített. Mert bizonyára az tórsókóknélis ostobábbac vóltanac volna, olly keményen üzven azokat az ígéretnecet, az mellyeknec semmi reménségét itt ez földön nem láttac; hogyha azoknac másutt való bétellyesedését nem vártac volna. Ezt pedig nem oknélkül üzi kíváltképpen az Apastal, hogy tudniillic, az atyác ez életet farándoc járásnac neveztecc, az miképpen Mofesis beféli. Mert ha idegenec és félyérec vóltanac Canaan földében, hól marad hát az Urnac ígéretnec, az mellyel annac örökösivé rendeltettenecc vólt? Nyilvánással megmutattya azért, hogy

Kkk 3

az Urnac az Canaan földének elbirásáról való ígéreti, küllýeb terjedet és mefőrebre nézett legyen. Ez azért azoka hogy őc az Canaan földén, czac egy láb nyomni földet sem vőttenec örökségül és egybképpen sem ferzettene, hanem czac az ő temetésekre való: jelentvén azt, hogy őc annac az ígéletnek gyümölcsét előb nem, hanem haláloc után venné el. Szinte ezért beczüllőtte azt Jaacob olly igen nagyra, hogy ott temetteté, hogy az ő fiát Josephet esküvéssel kéfenténé arra, hogy az ő testét oda vitetnéje. Ezen okra nézett Josephis, midőn megparanczolta hogy az ő tetemet és az ő megrodhat testének porát oda által vinné Canaan földére az ő halála után mayd három ház eftendővel, és ne hadnác Egyptom-ban.

14. Egy summában, ha ember az régi atyáknac egész életeket és dolgait megtekinti, világoson megtettic, hogy minden ő czelekedetekben, kiváltképpen való forgalmatolsággal, az következendő örök életnek bodogságára nézzenec legyen. Mert miért vágyódnac volna olly igen az első fiúlótségre, és hogy kivanta volna azt Jaacob, olly nagy veszedelmé- nec félelmével, hogy sám kivetésbe menvén czac nem örökségétőlis, sem- mi hástot nem látván, megfőratnéjéc, hogyha őc valamely más nagyob áldáfra nem nézzenec volna? Es hogy ő ilyen elmével vólt legyen, elég- gé megérteti, az ígéckel, az mellyeket utólso oráján főllott: Az te idvözít- tefedet várom, ugymond, oh Ur Isten! Miczoda idvözítést várhatott vól- na, midőn érzi hogy mayd ki kellyen lelkét boczárani; hogyha az halál- ban az uy életnek kezdetit nem érzette volna? De mi főükség az Isten fiait felől vetekednün, holott ezt még az is jól értete, az ki az igaság ellen cza- tázni igyekezett. Mert mit jelent Balaam az ígéckel, midőn mond: Hal- lyon meg az én lelkem az igazaknac halálával, és az én utólso napom le- gyen hasonló azokéhoz? hanem hogy érzete azt fővében, az mit őstán David kijelentett, mondván; hogy, dragalátos az fenteknek halála az Isten- nec sine eiött, az istenteleneknek haláloc pedig igen rettenetes? Hogyha az utólso tzel és vég határ az halálban vólna, tehát az igaznac, és az Isten- telenek halála között ember semmi külömbséget nem esmerhetne. Szük- ség annakokaért, hogy az írásból, az ferint az állapot ferint külömböz- tessénc meg, az melly mind az két félnek külön kéfítetett az követke- zendő világban.

15. De még nem jutottunc által az Mofesen, az mellyről imezec azt mondgyác, hogy annac semmi egyéb tifti nélött legyen, hanem hogy az testiekre haylando Izraél népét, az gyümölcsös földnek, és minden- fele bővségnecajánlásával vigye és inditá az Ur Istenec tiftetelire és fé- lelmére. Maga ember nyilván megértheti, hogy az Isten az által az fent

ember

ember által is, lelki fővetséget vetett az ő népével, hanem ha valaki finte az feme közzé tündöklő viláogságot akarná vakmerőképpen tőle elta- figálni és eltávoztatni. Hogyha immár az profetákra jutunc, azokban, ottan tellyefs fényességgel ki murattya magát mind az örök élet és mind az Christus orfága. Elsőben láttyuc David profetát, ki az mennyci titkokat, az mint az Isten azokat ő véle közlőtte, sockal homályosban írta és mutat- ta ki az tőb profetáknál, mivel hogy foc idővelis előb élt azoknál: mind az- által ugyan mégis minden ő jóvendölését nagy világoson finte ezen tzelra igazittya. Mennyinec tartotta legyen ez földön való lakást, ez ő mondáfi eléggé megbizonyittya: Jövevény vagyoc én itté, és farandoc, mint mind az én atyám. Minden ez földön élő ember, semmi nem egyéb hanem czac hiába valóság, minden embernek elete mint az árnyéc. Mostan azért oh Ur Isten, mit kell nekem várom? Uram én egyedül czac te benned vetem az én reménségemet! Bizonyára az ollyan ember, az ki nyilván megvallya, hogy néki ez világon semmi állandó maradása ninczen, és mindazáltal erős reménséggel az Istenhöz ragazkodic, másutt gondollya az ollyan az bo- dogságot, és nem itt ez földön. Annakokaért őntőn mága az hiveket en- nec meggondolattya főkra mutatni és igazítani, valamennyifer őket vi- gasztalni akarja. Mert egy helyen, minékutanna megmutatta, minemü fő- vid és mulando legyen az embernek elete, azt tefi utánna: De az Ur Isten- nec irgalmsága öröcké meg marad, azokon az kic őtet félic. Ezzel eg- gyez az is, az mi az ház és másodic Soltarban meg vagyon írva: Uram, te az

földet kezdetben fondáltad, és te kezeid munkai az egec, azoc elmulnac, te pedig megmarad. Azoc mint az ruha megavólnac, mint az őltözetet el- változtatod őket. Te pedig ugyan azon vagy és megmarad, és az te eft- tendeid el nem fogynac. Az te főlgáidnac fiait megmaradnac, és azoknac magvoc te előtted megerőfítetec. Hogyha azért az hivec, ha az meny és föld elmulnékis, egyfer finte ugy mint máfő az Istenec sine előtt megmaradnac: abbol annak kell következni, hogy az miképpen hogy, az Isten öröcké való, azonképpen öröcké való az ő idvőségekis.

Ez reménség pedig soha meg nem álhat, hogyha imez ígérettel

nem gyámolítatic, az melly az Esaiáfnál kimagyaraztatic: Az egec, ugy-

mond az Ur, mint az füst elfogynac, az föld mint az ruha megavul, és

annac lakofis hasonlatosképpen elvesénc, az én főabaditáfom pedig mind

öröcké léfen, és az én igaságom soha el nem romol. Az melly helyen,

az meg főabaditálnac és igaságnac öröcké valóság tulaydonitratie, nem

annyiba, az mennyiben az Istennél vagyon, hanem az mennyiben az em-

bereckel köz őltetic.

Gen. 49. v. 18.

Num. 23. v. 10

Pf. 116. v. 15.

Pf. 34. v. 22.

Pfal. 39. 30.

Pfal. 102. v. 17.

Esai. 51. v. 6.

16. Nemis vétethetne pedig különben, az miket mindenütt félyel az hiveknek bódog előmenetelec felől jövőndől, hanem hogy azoc által ő nekic, az mennyei diczőség példázatot legyen. Az mineműc ez következendő mondásoc: Az Ur meg őrizi az ő fenteinec lelkeket, az gonofoknac kezeből megfabadítja őket. Világosság támadott az igaznac, és az igaz hívő embereknek vigaság. Ismet, Az igaznac igazsága megmarad mind öröckön öröcké, az ő harva diczőséggel felemeltetie. De az Istentelenec kívánsága elvéf. Ismet, Az igaz, őioc emlékezetbe megmarad. Ismet, Az Ur megfabadítja az ő fogainac lelkeket. Mivelhogy az Ur Isten, gyakorta megengedi azt az Istenteleneknek, hogy az ő fogait nem czac kedvöc ferint gyötörjéc, hanem nagy gyakran elis fagafásac és elvéféséc; az jokat az fetében hadgya bánkodni és nyavalgani, az Istenteleneket, mint az czillagokat ugy hadgya tündökleni, és az őveit nemis őrvendeztetifokáig az ő ortzájanac fínével, hogy nagy vigaságban fokat élhetnéne.

Annakokaért David sem halgattya el; hogy ha az hivec, az jelen való dolgokat akarnac tekinteni, őket nehéz kíséretet érnieje mintha az ártatlanságnac az Istennél semmi böczi nem volna, és semmi kegyelmet nem találna. Többire mindenkor olly igen erőtvésen az Istenteleneknek dolga, és meg áll f viragzikis egy ideig, midön az jóknac nemzetsége, fidalommal, fégenységgel, megvettetéssel és mindenféle keresittel fanyargattatic. Czac kicziny hia volt, ugymond, hogy az én lábaim meg nem botlottanac, és hogy az én lépésim meg nem tántorodtanac, midön az bolondoknak jó ferenczéjeken kesergenéc, és az Istenteleneknek előmenteket kellene látnom. Midön ezeket előfámlálta, végre illyen rekesztést resien: Gondolkodom vala forgalmatosán, hogy ezt megtudhatnám. De felötte igen nehéz vala az én lelkemnek, mignem bemenéc az Ur Istennec fentéséges helyére, és meglátám azoknac végeket.

17. Annakokaért avagy czac ez Szent Davidsnac egyyeten egy valásából is tanullyuc meg, hogy az fent atyáknac az kic az ő Testamentumban éltenec, nem esmeretlen dolog volt legyen, melly ritkán, avagy pedig mayd soha ez világon meg nem mutatta az Isten az ő hiveinec, az miket nekic igért, és annakokaért az ő elméjeket az Istennec fentéséges helyére emeltécfel, az holott elröytve talállac azt, az mi ez életneac árnyékában meg nem tettzie. Ez Szentéséges hely pedig volt az Istennec utolsó itéleti. Az mellyet mivelhogy fimeckel nem láthattac, meg kellett azzal elégedniec hogy hit által értenjéc. Ez bizodalom olly bátorságossá tötte őket, hogy akar ez világon mint lett legyen dolgokis, de ugyan még sem kételkedtenec, hogy eljöne még egy fer az az idő, a mellyben az Istennec igéreti bétel-

bételyesednéne. Ezt bizonyittyac azoknac tulaydon fava: En P^{sal.} 17. 13. pedig igazságban meglátom az te ortzádot, és megéligitettem az te meglátatoddal. Ismet, Ollyan léféc mint az zöldellő olayfa az Uenacházában. Ismet, Az igaz ugy zöldelléc mint az palmafa: és mint Cedrus fac az Libanufon, és ugy viragoznac, az Urnac plantai az ő hazában, és az ő tornátziban zöldellenec. Vénségekbenis gyümölczözneac, kővérec és zöldellőc lefneac. Midön egy kevéffel az előtt mondta volna: Melly megtudakozhatatlanoc, oh Ur Isten, az te gondolatid? Hogy mikor viragoznac az gonofoc mint az füvec, és viragoznac mind az hamiság czelekedöc, elvéfneac mind öröcké. Hól vagyon ez fíep fínöc és ekeiségac az hiveknek, valamiglen az Isten orfágánac megjelenése által, ez világnac sine megforditatic? Midön illyenképpen az ő fimeiket az öröcké valóra igazitottac, megvetöttéc ez jelen való nyomoruságnac keserü voltát, mellyet láttac hogy elmulandó, és nagy bátorsággal illyen fíokot fíolttanac: Uram, nem engeded te azt meg, hogy az igaz öröcké haborgattáséc, az gonofokat pedig bétáfitod az veszedelemnek vermében! Hól vagyon ez világnac, az őioc veszedelemnek verme, az melly az Istenteleneket elnyelné, midön az ő jó ferenczéjek közé fíamláltatic azis, hogy nagy gyengén halnac meg minden jaygatásnélkül? Hol vagyon az Szenteknek illyen állondóságoc, az kic felől fent David gyakran panafolkodic, hogy nem czac rázattanac és rángattanac, hanem tellyeséggel elnyomattanac, és megtöretneac? Bezzeg nem azt állatta ott fimei eleibe, az mit ez világnac fíuntelen való változása hozna véle, az melly mint az tenger az haboktul ugy hányattatic félyel: hanem, mit fogjon az Ur czelekedni, midön ő egykor az itéletre ülend az égneac és az földneac mindenkoron tartó állapotjánac rendelésére, az mint egy helyen nagy fíepen ir felöle: Az bolondoc ugymond, biznac az ő kinczekben, és az ő gazdagságoval kevélnedneac, maga czac egy sincz közzülc, akar az melly hatalmas legyenis, hogy az ő atyafiat az haláltól megválthatná, sem meg nem adhattya Istennec az ő váltságánac ártat. Midön pedig láttyac, hogy az bölczeckis meghalnac, hasonlatosképpen az elfordult bolondokis kimulnac, és idegeneknek hadgyac gazdagtagokat; azt gondollyac hogy az ő házoc mindenkoron megmaradgyanac, és az ő lakohelyec öröcké tarttanac és az ő neveket öröcké magaztallyac: De az ember az ő tisztéségen meg nem marad, meit hasonlatos az barmokhoz kic elvéfneac.

Ez az ő gondolattyoc merő bolondság, az mellyet mindazáltal az ő maradéki, nagy kívánsággal követneac. Mint az juhoc, pokolra vettetneac, és az halál megemefti őket. De az igazaknac jó reggel világossá-

goc támad, és uralkodnac az istenteleneknek, és azoknac hata' moc elvőfi. Az pokol léfén az ő lako helyec. Elofőer midon az kábákat czufollya, hogy ez vilagnac mulando és vesendő javaiban bizakodnának, azt mutattatya meg, hogy az értelmefőeknek sokkal külobb bódog állapotot kellyen kerésni. Amott pedig az feltámadásnak sokkal világosabban nyilatkozattatya ki, holott az igazaknac orfőgát felállattatya, minekutána az istentelenec eltőrlőtenec. Mert kérdec, mit érthetnőne egybere az világoságnac támadásán, az mellyről David fiól, hogyha nem az uy életnek megjelenését, melly ez életnek vége után következie?

18. Innét fármazott imez gondolatis, az mellyel az, hivec, az ő nyomorúságokban való vigasztalásokra, és ugmint fényvedéseknek orvoslására foktanac élni: hogy: Az Urnacharagja tart czac egy szempillantásig, de az ő irgalmalsága mind őrócké megmarad. Mint tart hatott volna azoknac nyomorúságoc czac egy szempillatásig, az kie egész élettekben, fűkséggel voltanac megtérheltvén? Hol láthattac az Isten irgalmalságának anni tartófságát, az mellyet czac alig költőlhattanac meg? Bizonyára ha az földiekhöz ragazkodtat volna, ebben semmit meg nem találhattanac volna. De mivelhogy az ő fémeket mennyekbe emeléc fel, megésmertéc azt, hogy czac igen, rövid időczke volna, az mellyben az fentec az Istentől kereft által gyakoroltatnának: Az irgalmalság pedig mindenkoron tartana, az melly által őc ismeg őfvegyűtettenec. Ez ellenben eleve megláttac, hogy az istenteleneknek, az kik mint egy álomban, egy napiglan bódogságos állapattoc lévén, őrócké való és soha meg nem fűnő vesedelembe kellyen menniec. Innét vadnac imez mondatoc, az mellyeket őc gyakran forgattanac: Az igaznac emlékezeti áldott, de az hamissaknac névőc megőrtthar: Az Urnac fémek előtt beczületesec az ő fenteinec halaloc: de az istentelenec halála igen gonof. Így az Samul profetánális: Az Ur megotalmazza az fenteknek lábokat, de az istentelenec az feretségben megnémulnac. Mellyekből megtettzie, hogy őc megésmertéc azt, hogy az hiveknek akar itt mint voltis állapattoc, de mind az által az ő végec és kimenetelec élet és időfség legyen. Holott ez ellenben az istenteleneknek ferenczés állapattoc, czac mint egy fűpút, az mellyen lassan lassan czac az halálnac torkában mendegelnec. Azert neveztec őc az hitetleneknek halalokat, Kőrnnyűlmetéletleneknek, az mellyel azt akartac jelenteni, hogy azoknac az feltámadásnac reménsege elmertzetett volna. Annakokaert Davidis az ő ellenséginek nem kíván-

Prov. 10. v. 7.
Pfal. 116. v. 15.

Pfal. 34. v. 22.
1. Sam. 2. v. 9.

Ezech. 28.
v. 10. & 31.
v. 18.
Pfal. 69. v. 29.

kívánhatott volna keményeb átkot, hanem midon azt kéite, hogy az életnek könyvéből kitőrlőtenec, és az igazac kozzéne fámiáltatnának.

19. Az tőbbi felőtt jeles fűp az fent Jóbnacimez mondatá: Tu- Job. 19. v. 25.
dom, hogy az én megvátóm él, és hogy az utolsó napon ismeg feltámadoc az foldból, és az énteltemben meglátom az Urat, az én megvátóm; ez reménsegbérekéftve vagyon az én fivőben. Az kie él is elméjeke akartac mutogatni, azt ve őc elő, hogy ez igéc nem az utolsó feltámadásról értelnenec, hanem arról az időről, az mellyen vája Job, hogy az Isten őnéki ismet megkegyelmezne. Mellyet ha fűte egy réfent őc megengedünkis, nán tazalt ezt, vagy akartac vagy nem de ugyan ki vonfuc beloloc, hogy Jobnac illy nagy reménsege nem lehetne volna, hogy ha czac az foldhoz ragazkodtat volna. Meg kell azért vallnunc, hogy az ő fémek az jövendő halhatatlanságra emelre legyen fűl, mivelhogy az ő megátrójat vája, holott ő immár mayd mintha az koposóban volna. Mert azoknac, az kie czac ez jelen való él trol gondolkodnac, az halál utolsó kértégbe esés, de az ő reménseget az halál sem fákaft hatnácl. Mert ő magamondgya, De ha Job. 13. v. 14.
megölneis, ugyan mégis ő benne reménlec. Nem is tévelitnac itt engemet meg semmi czevegőc, hogy ez igék kevesektől mondattanac, az honét nem bizonyitathatnéc meg hogy illy tudomány volt volna az Sidoc kozört! Mert ez illyeknek menten ezt kell feldelni: Hogy azoc az keveslec, ez illyen mondatokkal, nem valami elreytőtt titkocból czeéget jelentőtték ki, az melly czac az mélséges értelmű fűjekbe ferhetett volna: hanem az miképpen őc az fent Lélekről az népnek tanítására voltanac válastva, nyilván kihidettéc az Istennec titkat, az mellyeket az köz emberis, könyv nélkül megtanulna, és az népuél mintegy Első kezdeti volnának az Religiónac.

Mivelhogy azért immár az Szent Léleknec nyilván való jövendőléset hallyc, az melly által világos értelemmel fűlt az Sidoc anyafent egyházában az Lelki életől, elfényvedhetelen keménynyakuság volna, azt czac az terti Szövetségre vonni, az holott czac az földi és az földi gazdagságól és bovelkedtől legyen az emlékezet.

20. Ha az utolsó profetákhoz járulunc, itt fábadgyában és kedvűnk ferint válasthatyc azt, az mi fűlgál az mi igyűnkre, nem külobben, mintha az mi magunc mezejen sétálgatnanc. Mert ha ez illyeneket az David Profetából, fent Jóhból, és Samuélból olly

könyvön megmutatnunc és elgyőznunc; innét sokkal könnyeb lehen: Mert az Ur Isten az ő kegyelem kérésénec mi köztunc felállításában, mindenkoron ilyen módot és rendet tartott, hogy mentől közeljutna az tellyesfégsen való megmutatásnac ideje, azt annál nyilvánban és világosabbban kijelenténéje. Annakokaért midőn elsőben, Adámnac az első ígérlet teténec, czac mint egy kis híkráczkác czillamlottanac, annakutánna oftan idővel, nagy világosság kezdette magát kimutatni, az melly oftan hova tovább; mind öregbedven költ elő, és fényesség világát messzebb terjesztötte ki; miglen végre, midőn mind az kódóc félyel elveretnénec, az Igaságnac fényes napja az Ur Christus, ez egész földnec kerekféget tellyessen megvilágosítaná. Nem kell azért felnunc azon, hogy midőn az proféták bizonságival akarjuc az mi igyünk nec igazságát meg mutatni, abból valami fogyatkozásunc lehetne. Mivelhogy pedig látom, hogy nagy és bővséges dológ lenne, az mellyre több munka kívantatnéc, hogy nemraz menyire nekünc volt fiándékunc, (mert egyedül czac ez is nagy kiváltképpen való könyvet bétöltene) azt is itelem, hogy czac az közép elemességü olvasónakis, az előbbiekből alkalmassan utat nyitotam legyen, az mellyen akadéknélkül által meheszen, mostan az sükség felött való bővelkedésnec békét hagyoc. De előster meg emlekezzenec erre az olvasóc, hogy azzal az kulczal, az kit előb kezekben adtunc meg tudgyac magoknac az út és az aytót nyitni; tudni illic, hogy valamennyifér az Profétác, az hívő nép nec idvőségéről emlekezzenec, az melly mindaz által czac kiczinnyéis alig éreztetic ez földön, ez megválastáshoz fogjanac: Hogy az profétác, az Isten nec jóvöltar, az embetek nec annyival inkább megdiczénec, azt oc, az idősterint való jótéteményec által, az mint az képiroc fioktac czelekedni; valamennyire ugy irác és festertéc ki. Ezt pedig olyan módon cifráztac ki, hogy az emberek nec híveket ez földről, és ez világnac elementomitól, minden mulando dolgokon fellyül ragadnác, hogy az által az következendő lelki élet nec meg gondolattára sükségképpen felferkentetnénec és vidámitatnánac.

21. Megelegethünec itt egy példával, mikor az Izraelitác Baby-loniába vitetténec volna, és látnac, hogy az ő elféledéséc hasonlo volna az halálhoz, nehezen vonyattathattanac arról el, hogy azt ne alitanájác, hogy merő fabulác és sofia befédec volhanac, az miket Ezechiel profeta az ő visszavitetésék felől ő nekic jóvendölne: Mert oc azt hínté annyinac tartottác, mint ha ő nekic azt hirdette volna, hogy az megrothar bűdös holt testec támasztatnánac fel az életre. Hogy azért az Ur Isten megmutatná azt nekic, hogy ez az nehézség, sem akadékozhatná őtet abban meg, hogy az ő jó tétéményit nekic meg ne mutatnája:

mutat

mutat az profétánac egy látást, egy mezőt, melly halott tetemeckel rackva, az mellyek nec ő, egyedül czac az ő igejénec erejével, lelkeket és erejeket egy szempillantásban ismet megadgya. Szólgált jóllehet az jelen való hihetelenség nec megjobbítására ez az látás; ő pedig egyfésmind azt is akarta értetni, melly sokkal messzebb terjedgyen az Urnec ereje, annál az megfiadításnál, az mellyet ő nekic ígérne, mivelhogy ő neki olly könnyű volt az elhintet holt tetemeket czac egy szem pillantással ismegint megeleveníteni. Annakokaért ez mondás az Esaiás mondásával hípen ő híve hasonlítottat; Megelevenednec az halottac, és az ő testeckel felámadnac. Annakutánna így intetnec meg: Serkennyetec fel, és örvendgyetec, az kic az földnec porába feküftöc, mert az ti harmattoc olyan lehen, mint az zöldmező nec harmattya és az hatalmasoknac földöket romlásra viszed. Eredgy el azért én népem, menybé az te haylékidba, és zárd be utánnad az aytokat, és röyts el magadat egy kevés ideig, miglen a harag elmulic. Mert imé az Isten kijő az ő helyéből, hogy megbüntesse az földnec lakosinac álnokságokat, és megjeleniti az föld az ő véreit, és az ő megöletteit többé el nem fedezi.

22. Noha nem azt értem ezen, hogy minden egyéb mondásoknac ez regala híerént kellyen magyaráztatni: Mert egynihány helyec vadnac, az mellyec minden példazatnélkül nyilván mutatgyac az következendő halhatatlanságot, kit az hívek nec az Isten országában kellyen várnio, az mint azokban némellyeket előfámlaltunc, a minemüec mayd mind az többiis, de kiváltképpen emez kettő. Egyic az Esaiás profétánál: Mikeppen amaz Efa. 66. 22. uy egéc, és az uy föld, mellyet én teremtec, megállanac én előtéc, azt mondgya az Ur: Azonképpen megáll az ti Magvotoc, és az ti nevetec, és minden uyhonápro, uyhonápra, és fombatról fombatra eljő minden test, hogy az Urat imádgya. Es kimenvén megláttyc azoknac holt testecket, kic én ellenem vétkeztenec: Mert az ő férgéc meg nem hal, és az ő tűz oc meg nem alufic. Az másic pedig Daniél profétánál: Az időben felindol az nagy fejedelem az Mihály Angyal, az melly rendeltetett az Isten nec fiainac oralmazására, és akkor leend az nyomorúságnac ideje, az mellyhöz hasonló nem volt azultatul fogva, hogy ez világ teremtetett. Ackoron oftan mind idvözül az te néped, az melly irva találtatic amaz könnyben. Sokan azok közül az kic alufnac az földnec porában, felferkennec az örök életre, némellyek pedig öröc gyalázatic.

23. Immár az több tizickelyek nec megbizonyításában, hogy tudni illic, a régi atyáknál az Christus záloga volt az Isten ígérlet nec bizonyos voltánac, és hog minden ő megáldatásoknac bizodalmit ő benne helyeztetéc; mivelhogy kevés visszavonyás vagy on felöle, és ő magát ol elég világos

értelmű, nem faragtam igen magamat. Ezt olly bizonytalansággal és bátorsággal látta, tunc annakokáért, hogy még az ördögnek is semmi álnoksága által felne faggatta hasse: Hogy az őo Testamentum avagy, az régi Szóvetség, az mellyet az Ur kötött az Izraél népével, nem csak az földi dolgokra nézett hanem az lelki örök életnek ígértet is befoglallya, az mellynek elvárását mindeneknek az ő fivékben kellett nyomnioc, valakic ez frigyot igazán jóvállottac. Imez bódult és veszedelmes vélekedést pedig megfelle kell innen vetni: Tudniillic, hogy az Ur Isten az Sidóknac semmit egyebet nem ajánlott legyen, és hogy oc sem kerestec volna egyebet, hanem csak az ő hasóknac tolteser, testi gyönyörüséget, gazdag jószágot, küll ő hatalmaságot, gyermekeiknek szaporodását, és mind az mit az lelkes ember nagyra beczüll.

Matt. 8. v. 10.

A. 3. v. 25.

Matth. 27. v. 52.

A. 15. v. 8.

Eph. 1. v. 14.

Mert most sem ígér az Ur Christus más mennyországot az őveinek, hanem az mellyben Abrahammal, Isaacal és Jakobbal ulyenec álltalhoz. Szent Peteris az ő idejében való Sidóknac azt bizonyítja, hogy az Evangeliumi Kegyelemnek okis örökösü legyenec, mivelhogy az profetáknac fiaival volnának, befoglaltatván abban az Szóvetségben, a mellyec az Ur Isten régenten az ő népével kötött. Hogy pedig ez nem csak jóvállenne bizonyítatván, az Ur Isten czelekedettelis megmutatta.

Mert egy fempillantásban, az ő feltámasztásakor foc fenteker téveszté tótt az ő feltámasztásában, és azokat az városban meglátattra. Az n. ellyel annac bizonyos zálogát és jegyet adta, hogy valamit ő czelekedett és fenevedett az ő oc idvőségnek megszerzésére, finte ugy tartozzéc az ő Testamentombéli hivekre, mint finte mi reánk. Mert hiszem okis ugyan azon egy Léleccel, az melly által mi ugyanon fülettetünc az életre, voltanac meg ajándékozottatván, az mint Szent Peter bizonyítja. Midőn hallýuc azért, hogy ugyan azon Lélec, az melly mi bennünc, mint egy magva az halhatatlanságnac (a honnet az mi örökségünknek zálogának is mondatic egy helyen) o benne kis lakozott, hogy mernoc oket az életnek örökségeből kitagadni?

Annyival nagyobb czuda, hogy az Saducéusoc régenten olly nagy vákságos bámulásban estenec, hogy mind az feltámasztást, és az Lelkeknek valóságát és állatýatis tagadnája; holott ez mindkető az Irá ba illy nyilván való és világos bizonságokkal megerősítettet legyen. Szinte ollyan nagy czuda volna ez mai napon is, az egész Sido Nemzet égnek, az Christusnac földi orfágának várá ában való bolondsága, hogy ha az Irás eleve meg nem mondotta volna, hogy az Christusnac és az ő Evangeliumanac megvetésért illyen büntetést kellene fenevedniec. Mert illendő dolog volt, hogy azoknac elmejek vakossággal veretteténc meg az Istennec igaz írtal-

letből

letből az kic az nekic nyújtott mennyei világosságot tölöc eltasítottac, és az sötétséget önnön magoc vontac magokra.

Olvasás azért az Mofést, és fiúptelen forgatýac, de az eleikbe figgeztett fedél megakadékozza oket, hogy az ő orfáján tündöklő világosságot ne lássac, és illyenkeppen ő nekic elfedezve és eldóytetve marad, miglen az Christushoz, meg nem térnec, az kitől oc mostan az 2. Cor. 3. v. mit tölöc lehet, Mofést el akarýac vonni, és tellyességgel el ügyekezic tölöc fakasztani.

TIZEN ÉGGYEDIC RESZ.

Az Két Testamentomoc között való különbségről.

Micodát? mondhatná valaki, nem maradé tehát semmi különbség, az ő és uy Testamentom között? Es hova megyünc az Irásnac annyi foc helyeivel, ugymint az mellyekben igen igen különbséges dolgoc vetretnec egymás ellenébe? En bizonyára örömezt bévefem mind az különbségeket, az mellyec az Irásban előfamlátatnac. De ugy hogy az hasonlóságból, az melly előb megmutattatott, semmi el ne vonyattasséc, az mint nyilván meg fog láttzani, midőn mi ez különbözőéseket rendel egymás után megfogattýuc. Mellyek fám fterint, az mint én esembe vehetrem, és rea emlekezhetem, nem többec négy kivalképpen valóknál.

Ha valaki az ötödiket is hozzá téfi, én nekem nincz ellenem. Ezeket az különbségeket, mondom, hogy mind egyig ollyanoc, az mint megis akarom mutatni, hogy fockal inkább tartozzanac az kifólgáltatásnac formájára, hogy nem az testamentomnac állatýára és valóságára. Es illyenkeppen semmi akadékot abban nem téfnec, hogy az ő és uy Testamentumban egyfele ígértetec nem volnának, és hogy azoknac egy fundamentoma nem volna az Christus.

Az első különbség ez: hogy noha régenten is az Ur Isten az ő népének elmejeket az mennyei örökségre akarta legyen igazítani; és az ő fivéket oda fel emelkedtetni, hogy azonról ő nekic annyival jób reménységök lehetne, azt ő vélec ez földi jó tereményec által is mayd ugyan meg nézette és meg köstoltatta. Mostan immár, minekutánna, az jóvendő életnek kegyelmét, az Evangelium által fockal világosban kijelentötte, az mi elmeniket egy általlyába annac meggondolatýára igazítýa, afféle jó tereményec által való gyakorláfélkül, az mellyel élt az Izraél népének oktatásában. Az kic az Istennec ez Tanácýára nem néznec, az oc nem alit-

tyác, hogy az régi nép valami fellyeb valót várhatott volna azoknál az jóknál, az mellyek az ő Testeknek ígéttenénc. Hallyác, hogy az Canaan földé olly gyakorta neveztetic, ugymint nagy jelels jó, sőt mintegyedül egy jutalmac azoknac, az kic az Isten törvényét meg tarttyác. Ellenben hallyác aztis, hogy az Isten annac meg rontóit semmivel keményebben nem fenyegeti, hanem hogy őket annac az földenecc bírásatul elüzi, és egyéb népec közzé félyyel elhinti: Lattyác végezetre hogy minden áldáfoc és átkoc, az mellyec Mofes által ő nekic eleikbe adatnac, többire mayd mind ez tzélfeléz néz nec. Honnét minden kétségnélkül azt rekeftic, hogy az Sidoc nem magokért, hanem más egyéb okért, vólt aac legyen az töb népektől meg válastva, tudniillic, hogy az Kereszteny anya fient Egyháznac mint egy ábrázattya és kiirott példája vólna, az melly nec külső fine alatt, az Lelki dolgoknac tanúságit nézhetnéje. De mivelhogy az fient írás gyakorta jelenti hogy az Isten ő maga az földi jó teteményeket, a mellyeket ő hozzájoc mutatott, arra rendelte legyen, hogy illyenképpen őket az mennyeieknec remenségére kézfogva vezetné, nagy tudatlanság, sőt ugyan ostobaságis vólna, hogy ha ember az Istenec illyen fokott rendit meg nem gondolnája és efébe nem venné. Olly embereckel vagyon nekünc ez dolog felől hartzunc, az kic azt tanitttyác, hogy az Canaan földenecc bírása, az Izraelitáknac fő és utolsó bódogságoc gyanánt tartatott legyen: Immáran, minekutánna az Christus eljött, minékünc, példázza és ábrázollya az mennyei örökséget. Ellenben pedig mi azt akarjuc és állattyc, hogy abban az jó földnec külső bírásában, az mellyben vóitanac, mint egy tükörben ugy néztéc azt az jóvendő örökséget, az mellyet ő nekic mennyekben, elkéfit nec lenni hittenc.

Gen 4. v. 1.

2. Ez nyilvánban és jobban megértetic az hasonlatofságból, az mellyet Szent Pál az Galatiabeliek nec ad eleikbe. ő az Sido nemzetséget hasonlittya egy olly örökshöz, az melly még igen kicziny, és alkolmatlan ő magánac igazgatására, és annak okaért az Tutor nac avagy tanító mesternec vezérléset követi, az mellyek nec gondviselésére bizatott. Hogy pedig ez hasonlatofságot kiváltképpen az ceremoniakra érti, semiben az azt nem ellenzi, hogy ideis helyessen ne alkolmaztathatnéc. Ugyan azon örökség vólt azért ő nekicis rendeltette az melly finte minékünc: de az melly nec elvételére, és az véle való élésre, az ő gyermeki idejecc miatt még nem vóltanac alkolmatofoc. Azon egy anya fient Egyház vólt ő közörtoc, de a melly nec még gyermeki ideje vólt. Annakokaért az Ur őket fenytitec alatt tartotta, hogy ő véllecá Lelki ígéretek nem olly nyilván és világosan közlené, hané mintha az földieckel elfedezve nyuytaná. Annakokaért, midón Abrahamot, Isaakot, Jácokot és azoknac maradékit, az örök élet nec remensé-

remenségére felvonné, az Canaan földét ígerte örökségül nekic: nem hogy remenségeket abban végez nec, hanem hogy annac meglátáfa és megtekintése által, magokat annak az örökség nec igaz remenségében, az melly még meg nem tett nec gyakorlanac és erőstít nec. Es hogy meg ne tántorodhatnánac, fellyeb való ígértec adatott nekic, az melly megmutatná, hogy az a föld nem vólna az lég főb jótetemény. Illyenképpen az Abraham nem boczattatic arra, hogy czac az Föld felől tött ígértece támaszta magát: hanem az ő elméje nagyob ígértec által igazitatic az Urhoz. Mert ezt hallya az Abraham: En vagyoc az te otalmad, és az te felöttena-
Gen 15. v. 8.

gy jutalmad. Az melly mondásban lattyuc, hogy az Abraham jutalmánac tzéllya és vége, az Urban helyheztetvén adaféc ő eleibe, hogy azt ne kerestné ez világnac, időig való és elmulandó dolgaiban, hanem meg gondolná hogy annac elmulhatatlan jutalom nac kellene lenni. Annakutánna ostán az jó földről való ígértecec tefiutánna, semmiért nem egyebet, hanem hogy az Isten joakarattyánac jegye, és az mennyei örökség nec példázattya legyen.

Hogy ezt az fientec így értöttec legyen, azoknac tulaydon fivai bizonyitttyác. Illyen módon megyen David az idő ferint való jó teteményekről, az leg főb és végsőb áldáfnac meg gondolattya. Az én fivem, ugymond, és az én teltem elfogyarkozott, az te hozzád való nagy kívánság miatt. Az Ur az én örökségem mind öröcké. Ismet. Az Ur az én örökségem nec réfe, és minden én jóm nac. Te vagy Uram, az, az ki az én örökségi réfemet megtartod. Ismet: En az Urhoz kiáltottam, és azt mondottam: Te vagy az én remenségem, és én örökségem az élet nec földében. Az kic így mernec föl ni, megvállyac bizonnyal, hogy az ő remenségecc külyeb erjen ez világnal, és hogy minden ez világon való jókat fellyül haladgyon. Ezt mind azon által az jóvendő világnac bódogságát az profetac gyakorta az példázatban írjác meg, az mellyet az Urtól vótt nec, az mint imez mon-
Psal. 84. v. 3.
Psal. 16. v. 5.
Psal. 142. v. 5.

dáfokat kell érteni: hogy, az igazac örökségül megülic az földet, de az vifafordultac abból kigyomlátnac. Hogy, az Jerusálem mindenfelegzdságocokal fogjon bővelkedni, és az Sion minden jó dolgocokal tellyes legyen. Mindezeket lattyuc, hogy nem illenec az mi Szarandokjárásunac földére, és az földi Jerusálemre; hanem az hívek nec igaz hazajokra, és az mennyei várostra, az mellyben, az Ur meg paranczolta, hogy áldás, és élet legyen mind öröcké.
Psal. 132. v. 3.

3. Ez az oka, az miért találtatic az Írásban, hogy az Szentec az ő Testamentumban, ez halandó életet, és annac áldását nagyobra becztéc, hogy nem mint mostan illenéc. Mert noha nyilván jól tudnác azt, hogy
M m m

nékiec nem ott kellene, ugymint futafóknae tzellyánál, vesztég állanioc: mindazáltal mivelhogy megésmertéc minemü jegyét nyomta legyen az Isten oda az ő kegyelménec, azoknac az ő gyengeségec serint való gyakorlásokra, az, az időserint való élet szokalkedvesb vólt ő nékiec, hogy nem mint, ha azt czac magában gondoltac volna meg. Miképpen hogy azért az Ur Isten, az ő hiveséhez való jó akaratyát, idő serint való jó tetemeny-eckel bizonyitván, azt az lelki bódogságot, az melly re vagyodnioc kellené, ábrázolta eleikbe; azonképpen visfontag az törvény fogókra boczatott büntetésec jelenségi vóltanac annac, minemü itelet következnéc az megvetött Istentelenekre. Annakokaért az miképpen hogy az Istenec jó tetemenyi az földi dolgokban láttatossábbac vóltanac, azonképpen az büntetésekis. Ezt az jutalmoc és büntetésec között való egybehasonlitást, avagy egyenlőséget, mivelhogy némelly tudatlanoc meg nem gondolyac, czudalkoznac ezen az Istenec külömbözésén, hogy az ki régenten az embereknec bünöket legottan rettenetes és ifonyu büntetésecckel látogatra meg: Mostan szokalkégyelmesebben és ritkábban bünteti, mintha az ő haragját ugyan letötte volna. Es igen kicziny hia, hogy innét az ő Testamentomban más Istent, az uyban meg mást ábrázolnának magoknac, az mint a Manichaeusoknac lótt dolgoc. De ez illyen akadékokból könnyen kifeytözhetünc, hogy ha a mi elmeinket arra az Istenec rendelésére igazittyuc, az mellyet előb megmutattam: Tudniillic, hogy ő abban az időben, midön még az ő Testamentomát az népnc neminemüképpen mint egy bétakartva adná, az következő öröc idővségnc kegyelmét földi jó tetemenyec által, és az Lelki halálnac nagy voltatis testi büntetésec által akarta legyen meg mutatni és kiábrázni.

4. Az másodíc külömbség, az ő és uy Testamentum között, az Példázatokban vagyon. Tudniillic hogy az ő Testamentum midön még az igazvalóság távol vólna, azt ugymint jóvendő dolgot példázatok által ábrázolta; és illyen képpen az test helyett, annac árnyékat mutatta és tartotta: az Uy pedig befoglallya, és nekünc megmutattya mind az való igazságot, és mind az testet, az mint finte azoc ő magokban vadnac. Ide tartoznac többire mind azok az mondások, az mellyekben az ő és uy Testamentom egy más ellenébe tetetnec. Mindazáltal az ranuság erről az Sidokhoz írott levélben vagyon bővségesben, hogy nem valamelly egyéb helyen. Disputál ott az Apastal azoc ellen, az kie azt alitottac, hogy az Moses Törvényeinek megtartása nem hagyattathatnéc úgy el, hogy az egész Religiois veléc együtt fel ne forgattatnéc. Hogy azért ez tévelgést meghamissítaná, esmeretes dologért véfi azt, az mi az előtt, az profeták által, az Christusnac Papsága fe-

lő megvólt jóvendőve. Mert mivelhogy az Arya ötör öröcké való pap-pa rendelte, bizony dolog az, hogy amaz másic Papságnac kellyen meg-fünni, az mellyben mindenkoron naponkint egy után más következett. Hogy pedig az uy papnac rendelése beczületesb legyen, hogy nem az regie, azzal bizonyittya, mivelhogy ez eskü vessel vólt megerősítetvén: ostan azt testi hozzá, hogy abban, az Papságnac meg változtatásában, az Testamentomis megváltoztatséc. Es hogy ennec így kellyett lenni, ez ockal bizonyittya meg; mert az törvény olly erőtelen vólt, hogy semmi dolgot az ő tökelltetésére nem vihette, és telly eszegecsé nem tehetne. Annakutánna ostan azt befelli meg, miczoda vólt az az céremonias törvényi erőtelenség: ez tudniillic, hogy annac czac testi külső igazsági vóltanac, mellyec azokat, az kie azt megtartánac, nem tehetnéc. Lelki esmeretec serint tökelltetesecké, mivelhogy az barom őlesből való áldozattal, sem az bünöket el nem törölhetette, sem az igaz fenséget vele nem hozhatná. Azt rekesti azért, hogy az törvényben az következő joknac czac árnyéka vólt, és nem eleven jelenvalósága, az melly minékünc az Evangeliumban adatic, és annakokaért semmi egyéb tifti nem vólt, hanem hogy czac vezérő vólna arra az job remenségre az melly az Evangeliumban adatnéc. Itt meg kell azt látni, miczoda résből hasonlitséc őfve az Törvénybéli fővetség, az Evangeliumi fővetséggel, és az Christus tifti, az Moses serint való foglaltal. Mert ha ez az őfve hasonlitséc az ígéreteknc valóságára nézne, az két testamentum felötte igen ellenkeznéc egymással. De mivelhogy az Apastalnac fő kérdése minket másúvá igazit, arra kell mennünc, hogy az igazságot felrakálhahassuc. Annakokaért az Istenec Szövetségét, az mellyet egyfiet felvetett, hogy mind öröcké tartson, középben állassuc elő. Ez Szövetségnc béröltése az Jesus Christus, az mellyben megerősítetött és megbizonyosodott. Midön ez megerősítés váratatnéc, az Ur Isten Moses által ceremoniakat ir eleikbe, az mellyec mint jeles jegyei lennénc az megerősítésnec. Erről vólt azért az vetekedés: Hogy ha az Törvényben rendelt ceremoniaknac kellyené az Christusnac engedniec és ő előtte állanioc, avagy né. Ezek pedig noha czac mellé járuló dolgoc voltac az Szövetségben, és hozzáadásc voltac, avagy pedig az mint gyakortab szoktat mondani, megkerzéséc avagy töldalekoc, de mégis mivelhogy esközöc vóltanac az Szövetség bírására, ugyan Szövetségnc nevezettetnec, a mint egyéb Sacramentomokbanis szokott lenni. Annakokaért ez helyen az ő Testamentum rövideden neveztetit, az Isten Szövetségénc az Sidockal, közönséges megerősítésénc módgyanac, az melly az áldozatokban és egyéb ceremoniakban foglaltatic.

Mivelhogy azért ebben semmi tellyeség nincz, hogy ha ember előb nem

Hebr. 7. v. 22. megyen, azt állattya az Apasztal, hogy annac erőtlenné kellyen tétetni és el kell töröltetni, hogy az Ur Christusnac, az ki jób Testamentumnac volna kezefic és közbejárója, hely adatné; az melly által az válastattatnak örök fenségec egyfiet megfereztetett, és az vétkec eltöröltettenec legyen, az mellyec az törvény alatt megmaradtac volt. Avagy ha ki világosb magyarázattyaat kívánna, ilyenképpen értse meg, Hogy az ő testamentum olly tudomány volt, mellyet az Isten az Sido népnecc sokféle szokásokban és ceremoniakban fereztetvén adott, a mellyeknek sem erejec sem állandóságoc nem volt: és annakokaért czac ideig tartó testamentum volt: azért mert mint egy czüggőben volt, míg az bizonyos és valóságos megerősítés által meggyámolitatné. Ackor pedig őstán ujjá és őrocké tartová tétetotr, midőn az Christus vére által megfenteltetett és megerősitetett. Innet Christus Urunc az pohári, az mellyet az fient vaczorában az ő Tanítványinac adott, az uy testamentumnac avagy Szövetségnecc véreben való pohárnac nevezi, hogy megmutassa azt, hogy az Istennecc Szövetsége akkor vegye őstán el azt az ő igaságát, az melly által ujjá és őrocké való Szövetséggé tétetic, midőn az ő vérevel megpeczételtetic.

5. Innet nyilván vagyon, miczoda értelemmel mondta legyen az Apasztal, hogy az Sido az Törvény által vezérltettenec az Christushoz, minekelötte az testben eljött volna. Megvallya, hogy őkis Istennecc fiai és örökösi voltanac, de az mellyeknek az ő gyermek voltok miatt, fenyitéc mester őrizeti alatt kellett legyen tartatnioc. Mert hiszem illendős volt, hogy, holott még az Igaságnac fenyés napja fel nem támadott volt, az jelenségec nem olly igen világosoc, és őkis olly világos értelemmel ne lennéne. Annakokaért az Ur Christus, az ő igejénecc világoságot, azoc között ugy őstotta ki, hogy azt őc távotrol, és még czac homalyoson lathatnac. Azért hasonlittya fient Pál azt az kisedet értelmet, az kis gyermekséghöz, az mellyet az Isten az ceremoniac és külső czeledeteczkécc által, mint egy Scholai fenyitéc által akarta gyokoroltatni, miglen Christus ő között őc felkelne, az melly által, az hívő népnecc az esmeretben kellyett öregbülni és nevedezni. Ez külömbseget Christus ő maga megjelenti, midőn mond; hogy az Törvény és az Profetác Janosig tartottanac, és hogy az időt ő fogva az Istennecc orfága kihirdetethéc. Mit adott az Törvény, és az Profetác az ő idejekben mit adtanac az embereknecc eleikbe? Kostolasát adtác, tudni illic, annac a bölcseségnecc, az mellynecc őstán az ő idejeben, nyilvánással kikellene világosodni és jelenteni, és azt muttác nekic, az melly még megfiszról mutatta valami kevesé magát. De az holott ujjal mutattathatic az Christus, ott az Istennecc orfága felnyitattott. Mert ő benne bölcseségnecc és értelemnecc minden kinezei meg

nyilat-

nyilatkoztatnac, az mellyec által mayd fiente az mennyeknek titkos dolgai. Col. 2. v. 9: rais béjútathni és bénehetni.

6. Az sem áll ebben ellent, hogy alig találtathatic az Keresztényen anya fient Egyházban valaki, az ki az Abrahammal az ő nagy hitire nézve egybehasonlithatné: és hogy az Profetác az Léleknecc olly nagy erejével voltanac legyen megajándékozotván, hogy még ez mai naponnis az által az egész föld kerkeséget megvilágosittya. Mert nem az most az kérdés, minemü kegyelmét mutatta legyen az Ur Isten némelly kevés embereknecc; hanem miczoda rend ferezint való módot tartott akkoron az népnecc tanításában, az mint ez fiente azon profetáknal megláttic, mellyec jollethet, kiváltképpen való értelemmelis, egyéb emberek felött megvöltanac ajándékozotva. Mert az ő predikállaloc homályos, ugymint az melly tavol való dologrol vagyon, és példázatokban foglaltatott. Továbbá, akarmelly czudalatos voltis az, az értelem, a melly ő bennec láttott: mindazáltal mivelhogy az népnecc közönséges fenyetéki oktatása alá kellett magokat haytaniooc, őkis ugyan az gyermekek közé fámláltatnac. Utolfor, soha nem adatott senkinecc olly értelem, az mellyben annac az időnecc módgya és alkotmatósága ferezint valami homalyoság nem lótt volna. Ez az oka miért mondta legyen Christus, hogy, Sok kiralyoc és Profetác kívántac látni, az mit ti láttoc, és nem láttac, és hallani az mit ti hallotoc, és nem hallottac: Annakokaért bódogoc az ti fimeitec, mivelhogy láttac azt, és az ti füleitec mivelhogy halltác azt. Es bizonyára az Christus jelen voltanac méltan vagyon ez fősége, hogy ő az mennyei titkoknac nagyob jelenségét és esmeretit hozta legyen ez világra, hogynem valaha az előtt volt volna. Ide tartozic az is, az mit előb béhoztunc vala, Sz. Peternecc első leveléből, hogy ő nekic megjelentetett, hogy az ő munkájoc az mi időnbke lenne kiváltképpen használatos.

7. Immar megyec az harmadic külömbsegre, az melly Jeremiásból vétetic, az ki így szól: Ime eljönec az napoc, azt mondgya az Ur, és uy Szövetséget ferezec az Izrael házával, és az Juda házával. Nem az fővetség ferezint, mellyet vétettem az ő attyockal az napon, mellyen nekic kezekec fogtam, hogy kihoztam őket Egyptomnac földéből, melly fővetséget őc megrottottanac, maga én meg maradtam volna az fővetségben, nóha én uralkodnám ő raytoc: Hanem ez az Szövetség, az mellyet vetec, az Izraelnecc házával: Adom az én Törvényemet ő beléjéc, és az ő füvekbe írom bé azt: és én leséc ő Istenec, és őc ennekem léfnecc népeim. Többé senki nem tanittya az ő felebaráttyaat, és az ő attyafiát, mondván, esmerjétec meg az Urat: mert mindnyájan meg esmernecc engemet, kiczinytól fogva nagyig.

Mmm 3

2. Cor. 1. v. 6. Ez mondasból vött fent Pál Apasztal alkalmatosságát, ennek az Törvény között és az Evangelium között való összehasonlításnak állatására; hogy az Törvént Betűi tudománnac nevezze, az Evangeliumat pedig lelki tudománnac: hogy, Az törvény köztáblára völt iratva, az Evangelium pedig az sívekbe: az Törvény predikállása az halálnac, az Evangelium az életnek predikállása. Az Törvény meghirdetése az kárhozatnac, az Evangelium az igazságnac: Az törvénnec elkellyene hagyattatni, de az Evangeliumnac meg kellene állani. Midőn az Apasztalnac ez legyen fändéka, hogy az Profetánc értelmét kimagyarazza, elég léfien, hogy ha az egyk-nec fávait meggondollyuc és megfontollyuc, hogy mind a kettőnc értelmére jussunc. Jollehet vagyon valamikülömbőség között. Mert az Apasztal fokkal keményebbe és darabosabbban fól az Törvényről, hogy nem mint az Proféta: Es azt nem egygyüen az Törvénnec természetére nézven, hanem mivelhogy volnánac némely álnoc czalárdoc, az kic vif-fafordult buzgósággal voltanac az törvényhez, és annac ceremonianac megtartásához, és az Evangeliumnac fenlő világosságot megakarác homályosítani: kénfiritetett azért az Apasztal az törvényről az ó bévőtt boldont értelmek fserint disputalni. Méltó azért munkata, hogy ember ezt úgy mint kiváltképpen valót, Pál Apasztalban, ešébe vegye: Mivelhogy pedig mindketten az ó és uy Testamentomat vetekedésképpen egybe vetic, semmit az törvényben egyebet meg nem gondolnac, hanem czac az mi annac tulaydonsága. Példa ez: Az Törvény az Isten igalmasságának ígertit fellyel mindenütt befoglállya; mivelhogy pedig az oc az ígertec máfunnet járultac oda, né tartoznac az törvényhez, hogy ha ember tistán czac az Törvény természetéről akar fállani. Ezt mindketten, egyedül czac a törvénnec tulaydonittyac, hogy az mi méltó és igaz, azt paranczollya meg, az vétet, és az mi né igaz, azt megtiltya; és azoknac jutalmát hirdeti meg, az kic igazságra igyekzenc, és az ellene vétkezőköt büntetéssel fenyegeti: De úgy hogy mindazáltal az sívnek gyarloságát, az melly minden embereckel vélec fülertic, el nem változtathattya és meg sem jobbithattya.

8. Immár az Apasztalnac összehasonlítását tzi celyenkint magyarázzuc meg: Az ó Testamentum, (az mint ó fól) bető fserint való: mivelhogy az sí Lélek nec hathatő erejenékül hirdettett: az uy, lelki, mivelhogy azt az Úr Isten, az ó lelke által mettzettebé az ó val fserintac sívőkbe. Annakokaért az máodic ellenbetétel, mint egy magyarázatya az elsőnc: Tudniillic, az ó halált hoz, mivelhogy nem tehet egyebet, hanem hogy az egész emberi nemzetet az átokba keverje és akasztallya: Az Uly, ešközé az életnek, azért mert meg ment az átoktól, és az Istennél ísmet kegyelembe vifien. Azon tzelra megyen az is, az mit azután mond, hogy

az

az Óo, az kárhozatnac ffolgálatya, mivelhogy az Adamnac minden fiaira, az hamiságot reájoc bizonyittya és abban őket meggyőzi: Az Uly, ffolgálatya az Igalságnac, azért hogy az Istennec igalmasságát kijelenti, az melly által mi megigazulunc. Az összehasonlítás utolsó részének az ceremoniac törvényéről kell értetni. Mert mivelhogy tavul való dolgoknac tartya példázattya, az ó idejében el kell mulni és elenyéšni. Az Evangelium mivelhogy az testet ó magát foglállya be, erőssen és álhataratlan megmarad mindenkoron. Nevezi jollehet az Jeremias Profetais az Tiz paranczolatoc törvenyet, erőtelen és romlando fővetségnc, de más egyéb okért: azért tudniillic, hogy az háládatlan népnc ešakadása által azontul el rontatott völt. De mivelhogy ez ilyen általhágás, másunnat ešó dolog, mint az melly az nép vétkéből lőtt legyen, tulaydonságképpen nem kell az törvenre köttetni: Az ceremoniac pedig, mint az mellyec az önnön erőtlenségeért, az Christus eljövetele által elhagyattatnac, ez ilyen ó nem állandóságoknac okát magokban értéc. Továbbá, az Betű és az Lélek között való külömbséget nem úgy kell érteni, mintha az Úr, az ó Törvényt semmi hasonlékül adta volna az Sídoknac, úgy hogy az Úrhoz ó közölőc senki meg nem tért volna: Mert ez czac összehasonlítás által mondatic, az igen bővelkedő kegyelemnc magasztalására és ajánlására, az mellyet ugyan azon Törvényfésző, mintha más semélt és tistet vött volna magára, az Evangeliumnac predikállását, és az ó Christusánac orfágát meg ékesítötte és megtistelte. Mert ha mi azoknac nagy fereget meggondollyuc, az kiker ó mindennépnc közöl, az Evangeliumnac predikállása által, az ó Lelkével nyonnan fült, és az ó anya fent Egyházának egyyességében gyüytött, azt kezdgyuc mondani, hogy igen kevessec, avagy inkább ugyan czac semmi völtac az oc, az kic régenten az Izraelben, sívek fserint, és tellyes elmével az Úrnac Szövetségét bévöttéc, az kic mind az által ugyan nagy fámossan voltanac, midőn önnön magokban és egybehasonlításnélkül fsemléltenc és fámálattatnac meg.

9. Az harmadic külömbségből támad az negyedic. Mert az Írás az ó Testamentomat nevezi Szolgálat Testamentománac, azért hogy az sívekben félelmet és rettegést ferez: az Ulyat pedig Szabadság Testamentománac, azért hogy az embereket bizodalomra és bátorságra vifí. Így fól az fent Pál az Romabélieknc: Nem vöttéc az ffolgálatnac lelkét ísmet félelemre; hanem az fíuságnac lelkét, az melly által azt kiálttyuc Abba, édes Atyánc! Ide illic az az mondas, az

Rom. 8. 13.

Heb. 12. v. 18. melly az Sidókhoz írott levélben vagy on : hogy az hívec még nem járultac az testi hegyhöz, az hol ember tüznél, villámánál, mendőgésnél és féltvéfnélegyebet nem lát. Az mint hogy az Izraél népe nem látott egyebet, hanem csak az mi őtet rettentené és résketteté, úgy hogy még Mofetis meg rémülne, midőn az rőttenetes hó zöngene, az melly nec harfagásatul mindnyájan irtoztanac, és hogy ne hallanac, azon könyörgöttene: Hanem járultanac az Sion-hegyéhez, az elő Istennec városához sőt az mennyei Jerusálemhöz. Az mit pedig Sz. Pál az mondásban, az mellyet az Romabéliekhöz írott levélből bé hoztunc, rövideden emlit meg, azt az Gal. 4. v. 22. Galatiabéliekhöz írott levélben bővebben magyarázza meg: Holott az Abraham két fiait példának állatya ilyen formán: Hogy az Szolgáló Léány az Agar, példázza az Sina hegyet, az hol az Izraél népe az Törvént elvőtte: az Sára az ő asszonya, példája az mennyei Jerusálem nec, az mellyből az Evangelium fármazic. Es hogy az miképpen az Szolgáló Agarnac magva szolgálul fülettette, az melly nec az örökségre soha ne kellyen bozzátatni: Az Sáránac pedig magva Szabadságban, az kire tartozzec az örökség: Azonképpen vettetünc az törvény által szolgálal alá, és csak az Evangelium által fülettetünc nyonnan az szabadságra. Mindezek nec az Summája: Az ő Testamentum az Lelki esmeretek nec felelmet és retteget szerzett: Az Uj Testamentomnac jövéteménye által ez felelem és retteget örökre változic. Amaz az lelki esmereteket az szolgálalac Igája alakítózzve tartotta: Ennec kedvesége által szabadon bozzátatnac. Hogyha itten, az Izraél népéből való sicut Atyák vettet nec előnkben; mivel hogy bizonyos ő felőlőc, hogy ő nekik is ugyan hitből való lelkec volt, az mellyel mi vagyunc megajándékozattván; tehát az következc, hogy ő kis azon egy szabadságban és örömben voltanac legyen részesec: Ere mi azt felellyünc, hogy ezek nec egyicsém fármazott az Törvényből, hanem mivel hogy ézenec hogy az törvény által, a szolgálal állapot alatt nyomorgattatnánac, és az ő czendessegtelen lelkec esmereti miatt baylodnánac, és farasztatnánac, az Evangeliumnac őtalmához folyamodtanac: Es hogy annakokaért kiváltképpen való gyümölcze volt legyen az, az Uj Testamentumnac, hogy őc ő Testamentomnac törvénye ellen, abbol az gonoszból és nyavalyából kifabaditattac. Annakfelőtte jó móddal tagadhatyuk is azt, hogy ugy voltanac volna az szabadság nec és batorság nec lelkiével megajándékozva, hogy valami részből az Törvény szolgálalac tyát és felelmét ne érzöttéc volna. Mert akar őc mint éltenece legyenis, az Evangelium által nyert szabadsággal, mindazáltal ugyan kötelesec voltanac mint sicut az köznép, az törvénnec megtartására és annac reibenec hordozására.

Mivel-

Mivel hogy azért az Ceremoniaknac megtartására, forgalmatossan kényszeritettenece, az mellyec jegyei voltanac az feyiték nec, az mellyeket sicut Pál nem illetlenül, szolgálathoz hasonlit, és kézi irásoknac nevez, az mellyec által magokat az Isten előtt adossoknac és vétkesek nec vallottac: de az kötelesecből ugyan nem menekedte ki: Tehát méltán mondatic: hogy őc mi rénc képest, az szolgálalac és felelem nec Testamentom alatt voltanac legyen, hogy ha ember megtekinti az köznéséges modót, az mellyet akkor on az Uj Isten az Izraél népe között gyakorlott és szokásban tartott.

10. Az három utolsó egybehasonlitásoc, az mellyeket elő hoztunc, az Törvénye és az Evangeliumra tartoznac. Azokban annakokaért, az ő Testamentum által, az Törvény: az Uj által az Evangelium éteric. Az első messib terjed ki, mert az Törvény előtt adatai igéretetek is befoglallya. Hogy pedig sicut Agoston, nem akarta, hogy az az igéret ec az ő Testamentom alá fámlaltassanac, abban igazán értett, nem is volt egyéb az ő értelme, hanem az mint mitanitunc: mivel hogy Jeremiásnac és sicut Pálnac mondásira nézött, mellyekkel az ő Testamentom, az kegyelem nec és igazságnac tudományaval ellenbe tétetic: Es ugyan azon helyen ezt is igen szépen hozzátéfi; hogy minden hívec, valakic világ kezdetitől fogva az Istenől nyonnan fülettetenece, és az ő akaratyát hitből és firtetből követtéc, mind az Uj Testamentumhoz tartozzanac. Es hogy az ő remenségeket nem az testi, földi, és ideig való jókra, hanem az lelki, mennyei, és örök ké tartó jókra igazítottac és figgeztöttéc. Kiváltképpen pedig, hogy hittece az közbenjáróban, úgy hogy nem kértelkednénece abban, hogy az által adatec ő nekic az az lélec, jót czelekednénece, és megbozzátatnec nekic midőn vétkeznénece. Mert sicut ez, az mit mi meg akarunc bizonyítani: Tudniilléc, hogy minden sicut ec, sicut azon egy áldásban részesültenece mivelunc az örök idvőségre; az melly sicut ekről az irásmondgya, hogy őc az világnac kezdetitől fogva az Istennec kiváltképpen való hívséges válastotti voltanac. Annakokaért, az mi rébre osztásunc között és az sicut Agostoné között ez az külömbség: hogy én az Evangeliumnac világos volta között, az melly az Evangelium előtt volt meghirdetve, külömbséget akartam tenni, az mellyben az Christfnac ez mondatát követtem; hogy az Törvény és az Profétac kereselő Jánosig voltanac, és hogy az Istennec orfága attul az időtől fogva kezdetett legyen prédikáltatni. ő pedig az külömbséget egyigyüen téfi az Törvénnec erőtlensége között, és az Evangeliumnac erősege között. Ez mellett az sicut Atyákról azt is meg kell gondolni, hogy őc ugy éltenece az ő Testamentom alatt, hogy mindazáltal abban vésteg nem állottanac, hanem

Nnn

minduntalan az ugra vágyakoztanac és okaytottanac legyen ; és azért annack közöfsüléséti bizonytalán volt. Mert azoc, az kie czac az jelen való árnyekokra néztenc, és az ő elméjeket az Christusra nem fordítottac, az Apasztol, ugy mint vac és atkozott emberec ugy kárhoztartatnac. Mert hogy az tobbit elhalgassuc, gondoltathatott volna nagyobbakság annál, hogy az bűnöknek boczanatját az báromnac áldozati méfárlásából várnajac és reménlenec? Es az vizzel való meghintésben kerefnéc az Lelkeknek megtisztulását? az Istent az semmire kellő ceremóniackal akarnac megengéftelni, mintha ő olly igen gyönyörködne azokban? Ez illyen és chöz hasonlo képtelen dolgokra vetemednec mind azoc, az kie az Törvénnec tartásában az Christusra nem néznec.

Deut. 32. v. 2. 11. Az ötödik külömbőség, az mellyet itt akarunc utánnoc tenni, ebben vagyon, hogy az Ur, mind az Christusnac elsőveteleig, czac egy népet válastott volt legyen el, az mellyben az ő kegyelménec Szövetséget tartaná : Mikoron az Nagyságos Isten elofstaná az népeket, és mikor az Adamnac frait elsőfellestene, ugymond Mofes, akkor ő neki jutott az ő népe, és az Jacob az ő örökségének istápa. Más helyütt illyenképpen szól az népnek: Imé az te Uradé Istenedé az egéc, és az föld, és mindenec, mellyec abban vadnac; de mégis czac egyedül az ti atyáitokhoz ragazkodott, hogy őket keretné, és hogy az ő magyokat válastaná el ő utánnoc; Tudniillic, hinte titeket, minden pogányok közzül. Es illyenképpen egyedül czac ez népet, mintha minden népec közzül czac az egy tartoznéc ő hozzá, méltoztatta az ő nevének esméretire: az ő szövetségét ő nekic ugy mit kebelekre bizta, az ő jelen voltát nekic megjelentötte, és őket mindenféle főbséges szabadságoval megtisztelte. Az egyéb jótéteményeket mi most elhadgyuc, és czac azhoz fogunc, az mellyről mostan vagyon az fő : Azokat ő az ő igejének közlése által magához kötelezte, hogy ő, ő Isteneknek akarna neveztetni és tartatni. Es azonközben minden egyéb népeket, nem külömben mintha neki azokhoz semmi közi nem volna, és ő hozzá semmiben nem tartoznának, az ő hijába valóságokban boczáta el: és nem kinalta meg őket az ő igejének prédikáltatásával, az melly az egyetlen egy esköz volt volna, az ő veszedelmeknek eltérítésére és elhárítására. Ackoron azért az Izraél gyengéltetett fia volt az Ur Istennec; Egyebc mind idegeneknek tartattac : Az Izraélt esmerte ővénec, és őtet oralmában vötte : Egyéb népec az ő feterségekben voltanac el hagyva, ő az Istentől megfenteltetett, az többi mind fenségnélkül valóc. ő az Istennec jelen voltával volt megtiszteltetve, egyéb nepec

Eph. 4. v. 4.

nem

nem mértenc ő hozzá közelgetni. Midön pedig oftan az időnc tellyesége el közelített, az melly arra volt rendelkezve, hogy minden dogoc itmét helyekre állatranac, és az Isten között és az emberec között való közbejáró megadatnéc, és az elválasto köz fal ellerontatnéc, az melly annyidőtul fogva, az Istennec uralmaságát, az Izraél népébe rekerstven tartotta meg : az békeség meghirdettetet, hinte ugy azoknac az kie messze voltanac, mint hinte az közel valóknac, hogy mindnyajan az Istennel megengéfteltetnéc, ér egy néppé tétetnéc. Annakokaért immar semmivel nem ér tobbet, sem Görög, sem Sido, se Könyülmeteles avagy könyülmetéletlenség : hanem az Christus az, az ki mindenekben minden, kinec az pogányoc örökségül, és az földnec határa tulaydon jófágul adattanac, hogy ő egy tengertől fogva mind az más tengerig, és az folyo vizektől fogva mind az egész földnec külső határáig egy arant uralkodgyec.

12. Az pogányok hivatala azért igen láttatos jelenség, az melly az uy Testamentumnac diczót volta, az ő Testamentomnal sokkal helyeb valónac lenni nyilvánással kijelentetic. Jolleher annakelőtteis az profetaknac soe fűp világos jóvendőléseccel meg volt ez jelentetve; de ugy hogy ennec az diczóságnek bétellyesedése az Messias orfágára halasztatnéc. Christus Urunc ő magais nem ment mingyarást az ő predikáltatásnac kezdetiben elő az pogányoc hivatalára, hanem mind adilig el halasztotta, mig nem mindeneket, mellyec az mi megváltásunkra tartoznának bétöltene, és az ő megaláztatásanac ideje véghez menven, az Atya Istentől olly nevet venne, az melly minden neveknek felötte vagyon, hogy ő előtte mindeneknek térdei meghajolnának.

Azért mondgya Christus az Cananeabéli ábfonnac, midön még az alkolmaros idő bénem tölt volna, hogy, ő nem boczáttatott, hanem czac az Izraél házából eltévöledett juhokhoz : Es az Apastaloknac sem engedi meg, hogy az ő első ki boczáttatásokban, azon az tzélon által mennyenec : Az pogányoknak, ugymond, utára el ne mennyetec, és az Samaritanusoknak városiban bé ne térjetec: hanem inkább mennyetec az Izraél házanac elveszett juhaihoz. Noha pedig ez ennyi soe jelenségeccel volna immar ki nyilatkozatván, mindazáltal midön az Apastaloc voltaképpen hozzá kezdenénec, olly uynac és fokatlannac tettzet azoknac, hogy tole acképpen irtóznának, mintha valami tengeri czuda tünnecc eleikbe. Es bizonyára elég félelmesen és rettegve, és nem keves magok vonyogatásánélkül fogtanac végreis hozzá Nemis czuda, mert

Nnn 2

nem eggyezett és nem fért az emberi okossággal össze, hogy az Úr Isten, az ki annyi sőt ház eskendőktől fogva, az Izrael népet minden egyéb népektől elválastotta, hirtelenséggel, mintha más tanácsa érkezett volna, ez válságot felakartá fordítani. Megvált jöhet nekik az előtt jövendőltetve, de az jövendőlékre há motyú nem tarthattac, hogy azon az uydolgon, az mellyet hémec előtt láttac, meg ne indulnának. Nemis voltac elég erőssé azoknac megindítóokra, azoc az pogányoc hivatalának példái, az mellyeket az Úr Isten már az előttis láttatott. Mert azon kívül, hogy czac igen keveseket hívott volna az előtt, azokat olly igen az Abraham nemzetségébe oltotta és planalta, hogy oc az környülméletkedés által az Izrael népével egy resté lennénc.

De ostán az pogányoknac nyilván való hivataloc által, az melly az Christufnac menybe meneteli után lott, nem czac egyenlőc lottene az Sidokkal az tisztességben, hanem az még több, mintha azoc megholtanac volna, ugy jöttene ezec az ő helyekbe. Ide járul azis, hogy az idegen földiec, valamellyeket az Isten annac előtte az ő népe közé hívott, Soha az Sidokhoz hasonlóc nem voltanac. Nem oknélkül diezéri azért az Apóstalez tiktól olly igen meg, hogy ez az világ kezdetitől és sőt idők-től fogva volt legyen elöyrtetve, az mellyen még az Angyalok is ezudal-koztanac.

13. Ez négy avagy öt tizikelyekkel, az talitom, hogy az ő és uyd Testamentum között való egész különbség, az tanításnac egyigyű módgyat ferint, jól és hiven meg legyen magyaráztatva. Mivelhogy pedig némelycezt az Ecclesia gubernálásában való különbözést, és az Tanításnac kétféle módgyat, az rendtartásoknac és ceremoniaknac ilyen nagy változását, felötte nagy képtelenségnac hántarttyac, azoknak is meg kell felelnünc, minekelötte elöb mennénc. Keves fővalis meglehet pedig, mert nem olly erőssé az ő ellen vetésc, az mellyec kiváltképpen való forgalmas megzafolást kívánanac. Nem hihető dolog, ugy mondnac oc, hogy az Isten az ki az ő egyenlő állattyanban és akarattyanban mindenkoron megmarad, olly igen elváltozott legyen, hogy az mit ő egyfer meghagyott és megparanczolt, azt visontag elhagyassa. Arra én így felelec, hogy az Istent nem kell azért változando elméjünc itilni, hogy egy időben más módot tartson, hogy nem másban, az mint ő tudgya azt minden időben háfnosbnac lenni. Midőn valamelly hántóvető ember az ő czeledinéc nyárban más dolgot ádeleiben, hogy nem tölben, azt menten értetlenec vadollyuké, avagy azt alittyuké hogy nem tudgya az majorságnac igaz módgyat, az melly az természetnac minden kortartó folyásával eggyezzen? Háfnatosképpen midőn az házigazda, az ő gyermekit másképpen tanitattya

tattya kicziny korokban, másképpen felserdült korokban, és megállapodott idejekben ismet másképpen oktattya, vezérli és másmódon banic vélec. Nem mondgyuc hifem azért, hogy ez ilyen tökéletlen és álhatatlan ember legyen, hogy meg nem marad azon egy értelemben. Miért akarnóc tehát az Istent valamely változandoságra vonni, hogy az idöket illendő és alkalmas jelenségekkel meg válastotta és meg különböztette? Ez utolsó háfnalofsággal finte meg kell elégednünc. Sz. Pál az Sidokat háfnalofitiya az gyermekkekhez, az Keresztymeket az felnöttekhez. Micsoda rendeltelenség vagy on ebben, az Istennec gubernálásában, hogy azokat ollyan dolgokban foglalvan tartotta, a mellyec az ő idejekhez képest, hozzáoc illetenec: és hogy minket fellyeb való és öregemberhez illendő tudományaloktat és tanit? Ebből megtettzic azért az Istennec álhatatofsága, hogy minden időben azon egy tudományt tanitarta, és az mint kezdetben meghatta, hogy máképpen hágnállyanac az ő nevénc, ennek utánna sem fűnic meg ugyan azont megkivanni. Hogy annak külső módgyat és formáját megváltoztatta, abban sem máképpen nem mutattya magát változando elméjünc, hanem az embereknac értelmekhez alkalmaszattya magát, az melly különböz ő és változando.

14. Honnan vagy on azért, ugy mondnac oc, ez az Különbözés, hanem hogy ő akarta hogy ez illyen képpen lenne? Nem jelenthette volna meg mindgyárt kezdetben, finte mint Christus eljövele után, olly világos igékkel, minden példázattól az ő életet? Nem tanithatta volna meg őket keves és világos értelmű sacramentomokkal, és az sőt Lelket hasonló bővséggel nem közölheté vélec, és az ő kegyelmét ez egész világra nem terjeszthette volna az koris ki? Ez pedig finte annyi, mintha az Istennel akarnanac feddenni, hogy ez világot sőtcal elöb nem teremteté, holott lám elöb megczelekedheté volna, hogy az Nyárt és az Telet, Napot és ézákat egy más után akart következterni. Minekünc pedig, (az mint minden Istenfelöknecc kell értenic) nem kell abban kételkednünc, hogy valamit az Isten szerzett és alkotott, mind igazán és bölézen szerzettenec legyen, noha mi az okait, gyakorta nem tudgyuc, miért kellett legyen azoknac ugy lennec. Mert fokat tulaydonitananc ugy magunknac, hogyha az Istennec azt örömet ne engednóc, hogy okai legyenec ő neki az ő tanácszi felöl, há finte mi azokat nem tudgyukis. De mégis ugyan ezuda dolog, (a mint okfólnac) hogy ő mostan az áldozatokat, és az Leviták ből álló papságnac egész kéfsüleit megveti és utalatoságnac tattya, az mellyhez régenten jókedve volt. Bezzeg ugy, mintha az Isted külső és mulandó dolgokban gyonyörködnecc, avagy valami módon öt azoc inditsac. Megmondóc czac imént, hogy ezekben semmit nem szerzett magaért, ha-

nem hogy mindeneket az embernek Idvőségéért rendelt legyen. Hogyha az orvos, valamely ifjú legent, leg job módal betegségéből ismét meggyógyitana, és ugyan azont, minehuránna az megvénkűt volna, más módon kezdené gyógyítani, azt mondgyuké azért, hogy azt az orvoslásnac módgyat megveti, az mellyet az előtt kedvellett? Sőt inkább imézt kezdgyűc mondani, hogy, mivel ő kinekinek idejét és eledes voltát meggondollya, tehát az ő módgyát áthatoson megtartya. Azonképpen az Christusnakis, még távol léteben más jegyec által kellett példáztatni, és hogy eljövendő legyen előb meg kellett hirdettetni: Mostan az illic, hogy más jegyec által adáséc mi elonkben, és mutattáséc meg hogy immár eljött legyen.

Az mi azt Isteni hivatalt és az Istennek kegyelmét illeti, hogy az Christus eljövételiben sokkal bővségesben, hogy nem az előtt minden népekre kiterjesztet, és az mi nézi az fient Léleknek ajándekit, az mellyec gazdagon kiöntetene volt, kerlec, kiczoda merné azt tagadni, hogy az Istennek osztogatása az ő szabad kezében és akarattyában nem volna, hogy az melly nepet ő akar, meg világosítsa? Az ő igejének predikálását, ott tamarássa fel, holott ő néki tettzie? Es az ő Tudományának háfnát és előmenetét adgya, az mennyire ő néki tettzendic? Az ő fient Nevének esmeretét minden időben az ő kedve ferint, ez világnac háláadatlan voltaért tölóc elvegye, és az ő igalmassága ferint, ha midön nékie jónac látzic ismeg megadgya és helyére hozza? Láttyc annak okaért, hogy felöttéb való az méltatlan gyalázatoc, az mellyeckel az Istenelen emberec, ez aránt, az egy igyűeknek fivőket háborgattyác, arra hogy avagy az Istennek igaságát, avagy az fient háfnac bizonyos voltát kétségessé tegyéc.

TIZENKETTÖDIC RESZ.

Az Christusunac, hogy az Közbenjárónac tisztit véghez vinné, emberré kellett lenni.

Felőtte nagy dolgunkban járt az minékünc, hogy az, az kinek mi Közben járónknac kellene lenni, igaz Isten és igaz ember lenne. Ha ki ennek szükségés voltát kérdené: Az nem volt egy ferü, és az mint közkeppen szoktac szólni, az melly másképpen nem lehetett volna: hanem farmazott az mennyei Tanác végezésből, az mellytül függöt az embereknec idvőségec.

Azt végezte és rendelte pedig az minden igalmasságnac Artya, az mit mi

minékünc leghafinalatosbnac és jónac esmért lenni. Mert midön az mi hamiságunc, melly mi közöttünc és ő közötté, olly volt mint az köd, minket az mennyorfságtól idegenekké tótt volna, senki az Isten eleibe nem járulhatott, és az örök békeségnek meg ferzesére főfóló nem lehetett, hanem az, az ki finte az Istenig felérne és felhatna. Ki tehetne volna pedig azt? Az Adam fiai közötté valaki? Ha ihon ezec az ő Szülejökkel együtt az Isten előtt mindnyájan rettegtec! Valamely anygyl czelekedhetne volna meg? Ha lám onékiekis olly főre volt fűksegec, az mellynek keze által tokélteffen és elhagyhatatlanul az ő Isten-ókhöz ragazkodhatnának. Mint vagyon tehát az dolog? Bizonyára egy feris mind minden oda vesétt volna, hogyha ő maga az Isteni Felség magát mi hozzanc alá nem bozátta volna, mivelhogy mitőlünc az ő hozzá való félmenetel nem lehetett. Illyenképpen azért az Szükség kívánta, hogy az Istennek fia Immanuelle, azaz, Isten velünké, vagy velünk lakozó Istenne lenne, és pedig illyen ok alatt, hogy az ő Istensége, és emberi természetü, az kemélyi eggyesülés által egymás között ósvékóttetnéc. Mert egyébképpen nem elég közel való lótt volna az rokonság vetés, és elég erős sem lett volna az kötelelség, az mellyel reménlhetnéc volna hogy az Isten mivelünc lakozzéc: olly igen nagy távolvalóság volt az mi feritelmségünk között és az Istennek felséges tisztasága között. Ha finte az ember minden makulanélkül maradt volna, mindazáltal ugyan igen kevés volt volna arra, hogy valamely Közben járónélkül az Istenhez mehett volna. Mit tehetne tehát, midön az veszedelmes eset miatt, az halálban és pokolban sülyvedzne, holott annyi feritelemmel elrelvén, az onnon veszedelmiben büzhódnéc, és mindenféle átkoc alá volna buritatva?

Az Szent Pal azért midön Christust minékünc ugy mint Közben járót akarna elonkbé támasztani, nem oknélkül mondgya olly nyilvánvalóval, hogy az ember legyen: Egy, ugy mond, az Isten, eggyetlen egy az Közbenjáróis Isten között és emberec között, az ember Christus Jesus. 1. Tim. 2. v. 5. Otet Istennek nevezhetne volna, avagy az ember nevetis, mint az Isten nevezetit, ki hagyhatta volna: De mivelhogy az Szent Lélec, az ki ő általa fól, az mi erőtlentégünk igen esmeri, hogy effélénec idején eleit venné, igen illendő orvosságal él, midön minékünc az Istennek fiat, ugy mint mi közöttünc eggyet fepnyajassen középben elő állat. Hogy senki már magát azzal ne gyótörje, hogy hól kellyen a Közben járót keresni, avagy mint meheffen ember ő hozzája, megint arra minket, hogy közel vagyon mi hozzanc, midön otet embernek nevezi, és hogy olly közel valóis legyen mi velünc, az melly leg közel lehet, mert tóttünc ő minékünc.

Egy summába finte azt akarta megmutatni, az melly másutt bővébben megmagyaráztatic: Tudniillíc, hogy ninczen minékünc olly Papi fejedelmünc, ki az mi erőtlenségünk nec érzésen meg nem induhatna, hanem olly, ki meg kísértetet mindenkben hasonlatosképpen mint mi, az büntől megválva.

Heb. 4. v. 15.

2. Ennec még világosb lehen az értel me, ha meggondollyuc, melly igen nem köz dolog lótt legyen, az mit az közbenjárónac kellene bétölteni, tudniillíc, hogy ő minket az Istenec Kegyelmeben visontag ugy beferezene, hogy az emberec fiaiból, Isten fiaivá tenne, és a pokolbéli tűz nec örökösiből, az meny orfágnac örökösivé. Ki tehetné volna ezt, hogy ha az Istenec fia, ember nec fiává is nem lótt volna, és az miénket ugy nem vötte volna el tölünc, hogy az ővét mihoz zanc hoznája: és az mi természetit ferint ővé vala, azt kegyelemből miénké tenné? Annak okaért ez zálaghoz bizván nyilván hisfűc hogy Istenec fiai vagyunc; mivelhogy az Istenec természetit ferint való fia, immár az mi testünk ből való testet, az mi hufunkból való huf, és az mi czontainkból való czontokat vött magára, hogy mi velünc egygé lenne.

Nem nehezlette azt reája venni az mi, mi nekünc tulaydonuc vala, hogy vizontag mi reanc tartozné az, az mi ő néki tulaydoná vala, és ő igy közönséggel mivelünc Istenec és ember nec fia lenne. Innét vagy on az á Szent Atya fiaság, az mellyet ő maga megdiczét az önnön Szájával, midön mond: Felmegyec az én Atyámhoz, és az ti Atyátokhoz, az én Istenemhöz és az ti Istenekhez. Illyenképpen bizonyos minékünc az meny orfágnac öröksége, mivelhogy az Istenec egyetlen egy fia, az kinec ez örökség mindenestől fogva tulaydoná volt, minket vele való atya fiaságia felvött:

Joh. 10. v. 17.

Rom. 8. v. 17.

3. Másodic zikkelye az Istennel való mi megbékéltetésünk nec, ez völt, hogy az ember az ki magár, az ön engedelmesege által elvéstötte, orvosságul, visontag engedelme seget mutatna, az Isten itéletinec eleget ten-

ac, az

me, az ő vétke nec büntetését meg fizétné. Előljárult annak okaért az mi Urunc Jesus, az igaz ember, az Adam semélyét felöltözte, annac nevét felvötte, hogy ő az Atyához való engedelme sege nec bétöltésében, annac helyét meg állana, és az mi testünket, az Isten igaz itéleti eleibe állatná, és az testben, az büntetést az mellyet mi érdemlettünc, mi érettünc elvisele néje. Végezetre mivelhogy az Isten egyedül halált nem szenvedhetne, az ember egyedül azt meg nem győzhetné, az emberi természetet az Isteni természetel öfveferkeftette, hogy az egyic természet nec erőtlenségét, az mi büntünk nec eltörlésére, az halálnac alája vetnéje, az máliknac hatalmával, az halállal az hartzot megalhatná, és minékünc az győző dclmet meg ferzene néje.

Az kic azért az Christust, avagy az ő Istensegétül, avagy pedg embersegeétül megfofityác, az oc avagy az ő felséges voltat és diczóságét kissebbitic meg, avagy az ő irgalmaságá c homályosfityác. Ez ellenben az emberekenis nem kicziny bofűt, és meltarlanságot tefinec, az kik nec hiteket illyen módon felforgattyác, az melly sohól egyéb bünt meg nem áthat, hanem czac ezen a fundamentomon. Annak felötte olly meg váltót kellyet remenlenni, az melly Abrahamnac és Davidnac fia lenne, az mellyet az Isten a Törvényben és az profetákban meg ígért volna. Az mellyből immár az jó fivec imez másodic hasnot vesfic, hogy oc: az ő eljövetele által Davidra és Abrahamra igazitaván, bizonyoslabban megismeric, hogy az mi Urunc Jesus legyen az a Christus, az ki olly soc jövendölése ckel meghirdettetett és megdiczertetett. Az mit azért elsoben tanítottam, azt kell kiváltképpen megtartani, hogy az közönséges természet záloga legyen az mi atyafiúságunknac az Isten fiával, hogy ő az mi testünkben felöltözvén, az halált és bünt meggyőzte, hogy az győződelem és az diadalom miénk lenne: és hogy ő azt az testet, az mellyet mi tölünc felvött, áldozatra adta, hogy az mi büneinket az véghözait megengesteltetés urán, kitörléné, és az Atyánac méltó haragját lezendesiténé.

4. Az kic ezeket beczős völtoc ferint valóban meggondollya, az olyan az czavargo gondolatoktól magát könnyen megóhatya, az mellyekre némelly áthatatlan és uység kívánó Lelkec elragattatnac: Az minimü ez, hogy, Az Christus ugyan emberré lótt volna, ha finte nem fűkség völt volna is az emberi nemzetség nec megváltsága. Megvállom bizonyára, hogy ő az teremtes nec első rendiben, midön még az természet az ő tokelletes épégében volna, az Angyaloknac és embereknec Fejökké völt legyen rendeltetve. Az melly nec okaért Szent Páltulis, minden teremtett állatok- Col. 1. v. 16. nac első fűlött nec mondatic. De mivelhogy az egész Szent Iras kiáltya, hogy azért öltözött legyen az testben, hogy mi megváltónc legyen, ennek

Ooo

más okát avagy tzellyát gondolni nagy vakmerőség. Miért ígértet legyen eleitől fogva az Christus, eléggé nyilván és tudván vagy on, hogy tudniillic az elromlott világot ismét feléppitené, és az elveszett embereknek segítségül jöné. Annakokaért volt ennek az Törvényben, az áldozatoc által példázata, hogy az hivec bizonnyal reménlené, hogy az Isten ő nékic megkegyelmezne, minekutánna az ő bünökne eltititása által hozzájoc megengestelné. Bizonyára holot az közbenjáró, minden időkben, mikor még az Törvény nem adatott volnais, soha nem volt vé nélkül ígérve, minden kétség nélkül azt rekestyuc innét, hogy ő az Istenec öröktől fogva való Tanacza által, az emberekne az ő fertelmességéből való megtristitatókra volt legyen rendeltetvén. Mert az vérontás jelensége az megengesteltetésne. Ugy prédikallottac az profetac ő felőle, hogy őtet az Istenec és az emberekne megengesteltetójénec ígérné lenni.

Isa. 53. v. 4-5. Az Esaias profetiának imez egy diczeretes bizonsága mind az többec helyett legyen ez aránt minékünec, a mellyel eleve meghirdette, hogy ő nékie az Istenec keze által az mi hamisságinkért kellene megverettetni, hogy a békeségne ostorozása ő rayta lenne. Es hogy ő olly Pap lenne, a melly őnnön magát áldoznája fel, az ő sebeiből lenne egyebekne gyógyuláoc, és mivelhogy mindenec eltevelédrenec volt, és mint az juhóc félyel elhintettenec, tettzett az Istenec, hogy őtet így megsanyargassa, hogy ez mindenekne hamisságokat elhordozza. Hallyuc itt, hogy az Christus tulaydonul az fegény bünösökne segedelmekre volt legyen megigértetve. Az ki ez tzelit általfőki, fokot enged az, az ő nyughatatlan elmejenec. Holott im már az Christus előjárult, on maga meg bizonyította, hogy ez legyen oka az ő jövetelenec, hogy minekutánna az Isten megengestelné, minket az halálból az életre gyüytene. Az Apostalokis ezent bizonyítottac ő felőle. Látryuc ezt f. Janosban, minekelőtte ő azt tanítaná, hogy az ige testé lett legyen, az emberne elszakadását beféli meg. Christust pedig mindenekne felőtte kell halgatnunc, az ki az őnnön maga tistitólólólvan ezt mondgya: Ugy fterette az Isten ez világot, hogy az ő egyfűlött fiát adná, hogy mindenec valakic ő benne hífnec, el ne vesszenec, hanem öröc életec legyen. **Imet, Eljött az ora, hogy az halottac hallyác az Isten fiának favát, és a kic azt hallyác, élne az oc. Ismét, En vagyoc az feltámadás, és az élet, az ki én ben nem hífen él az, ha finte meghalis. Ismét, Azért jött az emberne fia, hogy idvözítse az mi elveszett volt. Item az egeségefec nem fűkölködnec orvos nélkül, Nem lenne vége, ha mindeneket elő akarnanc számolni.**

Joh. 1. v. 9. & 10. v. 25.

Joh. 3. v. 16.

Joh. 5. v. 25.

Joh. 11. v. 25.

Matt. 13. v. 17. & 9. v. 32.

Es az Apostalokis egyenlőképpen igazitnac minket ez kűtfőre. **Es** bizonyára, hanem arra jött volna, hogy az Isten megengestelné, az ő Pap-ságanactistisemmivé lenne: mivelhogy az Pap az Isten között és az emberek között arra rendeltetie, hogy ezekne bünökét megkerlelle. Nemis lenne mi igafságunc, mert ő lett áldozat mi érettünc, hogy az Isten az mi bünökne nekünc ne tulaydonitfa. Végezetre meg főtatténec minden tisteteseges nevezetektol, az mellyeckel őtet az Irás tisteti és ékestiti. **Szent Palnac ez mondásais elefnec: Az mi az Törvényec le-** **2. Cor. 5. v. 19.** hetetlen volt, azt az Isten akkor czelekedte meg, midőn elküldte az ő fiát, az bünös testne abrázattyában, hogy mi érettünc eleget tenne. Az sem álhata meg az mit ezen Apostal más helyen tanit: tudniillic, hogy az Istenec idvözítő kegyelme, és az emberekhez való jó kedvű fterelme ez tükörben láttatott kiválképpen meg; Midőn az Christus megváltó juladatott minékünec. Egy summában, nem mutat az fent Irás fől semmi egyéb okot, az mellyért az Istenec fia fel akarta venni az mi testünket, és az miért erre az Atyátulis paranczolatot vött volna, hanem hogy áldozat legyen nekünc ő vele való megbékeltetésünkre. **Igy vagy on megirva, (ugymond ő maga) Hogy így kellett ftenvedni az Christufnac, és predikáltatni az ő nevében Megtérésne és bünökne megbocznattyának.**

Hasonlatosképpen fent Janosnális: **Azért fteret engemet az Atya,** **Joh. 10. v. 17.** mert az én életemet adom az én jubaimért, ez paranczolatot adta ő ennekem. **Ismét, Miképpen felemelte Mozes az kigyót az pusztában, acképpen kell az emberne Fiának felemeltetni. Mas helyen meg ezt mondgya: Atyám, segélly ki engemet ez órából! De hísem azért jutottam ez órára.** **Joh. 3. v. 14. Joh. 12. v. 27. 28.**

Atyam diczõitis meg az te Fiadat. Ittegen nyilvánással megmutattya, miért vötte legyen fel az Testet; tudniillic, hogy áldozat és átoc lenne az bünec eltörülésere. **Azt mondgya Zachariasis, hogy az Christus az Atyának tött ígérte fterint jött legyen, hogy megvilágosítsa azokat, az kic az halálnac árnyékában ültenec. Megemlekezzünc mindezekről, hogy ezec mind az Istenec Fiáról mondásanac, az mellyben minden értelemnec és bölcseségne kinczeit elröytetvén bizonyította lenni Szent Pál; és azon diczekedic, hogy ő ez Christus kívül semmit nem tud.** **Luc. 1. v. 79. Col. 2. v. 3. 1. Cor. 2. v. 2.**

5. Hogy ha valaki itt azt fogná mondani, hogy ezek közzől egyic sem volna az ellen, hogy finte ezen Christus, az ki az kárhoztakat megváltotta, az ő fterelmét azonokhoz, midőn még éppec és meg-

sebhetleneget volnának, meg nem mutathatra volna: Erre röviden ez a felelet: Mivelhogy az fent Lélec azt mondgya, hogy ez kettő az Istennek örök Tanácsában egyben volt foglalva, hogy az Christus mi megváltónc lenne, és hogy az mi természetünkbenis részesülne, nem szabad ezt mélyebben vizsgálni.

Mert az ki az Istennek meg változhatatlan rendelésében meg nem nyugfic, és valamit többet kíván tudni, az olyan meg mutattya azt, hogy ő ez Christusalis, ki minékünc váltáságunkra adatott, még meg nem elégedett. Es fent Pális nem czac azt fámlállyá elő, miért küldetett legyen az Christus, hanem mind az Válastásnac magafságos titkáiglan felemelkedvén, az emberi agyaskodásnac minden vakmerő kényeségét és zilaykodását helyessen megzabolazza, midőn azt mondgya; Elválastott minker az Atya az Christusban, minekel ötte ez világ teremtetné, hogy ő minket fiaivá fogadna, az ő Akarattyanac végezese szerint, és szeretett minket az ő szerelmes Fiában, kiben vagyon váltáságunc az ő vére által. Ez mondasban bizonyára ninczen emlekezet az Adamnac esetiről, mintha az, idővel előb való volt volna az Elválastásnál, hanem az mutattatic meg, mit végezett legyen az Isten ő öc időknek előtte, midőn az emberi nemzetségnek nyavalyáságát akarná megorvosolni. Ha valaki ismét azt vetné elő, hogy az Istennek ez tanácsa az embernek esetin állott legyen, az mellyet ő eleve meglátott: arra ez a jób felelet, hogy istentelen vakmerőségéből indittatnac uy Christust költeni mindazoc, az kic magoknac megengedic azt, hogy az Christus felől többet keresgéllyenec fel, és többet kívannyanac tudni, hogy nem az Isten rendelt az ő titkos tanácsában.

Ephes. 3. v. 16.
17. 18.

Es fent Pál méltán kívánnya az Ephesusbélieknek, az értelemnek lelkét, minekutánna az Christusnac tulaydon tisztiról szóló volna, hogy megtudhatnác, minemü legyen amaz félelsége, hősasága, mélysége és magafsága, tudniillic, az Christus szeretetinc, az melly minden értelmet fellyül múlt: mintha forgalmassan meg akarná az mi elménket zabolázni, hogy czac egy fálnérais el ne távoznának az megengesteltetésnek kegyelmétül, valamennyiser az Christus felől emlekezet lenne. Annakokaért mivelhogy drága és minden beczületre méltó ige ez, az mint Sz. Pál bizonyittya, hogy azért jött Christus ez világra, hogy az bünösöket idvözítse, abban én örömeft megnyugfom.

Es mivelhogy ezen Apastal másutt arra tanit, hogy az melly kegyelem most az Evangelium által kijelentetett, minékünc adatott legyen

legyen az Christusban ez világ kezdetinec idejeinec előtte, azt állatom, hogy abban mind végiglen álhatatlanam ad ellene, az kiez kérdést, mellyet némellyec czac egyigyüen említettéc volt meg, ez mostani időben nagy veszettül ismeg elő rázogatta. Vakmerőül bátorokodóknac vádollyá azokat, az kic tagadgyác, hogy az Istennek fia az testben meg jelent volna, hogy ha az Adam el nem esett volna, mivel hogy ez költemény az Irásnac semmi bizonságával meg nem hamissitatné. Mintha ez illyen nyughatatlan visssa fordult elne futtatásnac zabolát nem vetett volna fent Pál, az ki midőn az Christus által lott megváltásról szóló volna, legottan meg paranczollya, hogy az bolond kérdésecc elavoztattassanac. Olly meffé kiütött némellyeknek bódult agyaskodásoc, midőn visssa fordultul élés elméjüknek akarnac láttatni, hogy aztis kerdenéc, hogyha az Szamárnac természetit felvehette volna az Istennek Fia? Ez isonyu kérdést, az mellytől minden istenfélóc, ugy mint utálatoságtól méltan irtóznac, azon fin alatt palástollya Osiander, hogy az Irásban nyilvánssággal sohol meg nem záfoltatic. Mintha fent Pál midőn tudásfa semmit dragábnac és beczületesbnc nem tart, az egy meg feshitetet Christusnál, meg engednéje azt, hogy valamelly Számár lenne szerző oka az idvőségnek? Annakokaért mivelhogy egy helyen arratanit, hogy az Christus az Atyának örök Tanácsából, Fővé rendeltetett, hogy ismét helyére hozna mindenecket; finte ezen okért, senkit egyebet Christusnac ő nem esmerne, az kire az megváltásnac tífai nem bizatott volna.

Tit. 3. v. 9.

1. Cor. 2. v. 2.

Eph. 1. v. 22.

6. Igen hitván pedig az fundamentum az mellyet fitogat Azt akarja hogy azért teremtetett legyen az ember az Istennek képére, hogy az formáltatott volna az jövendő Christusnac ábrázattára. Ugy hogy azhoz hasonlo lenne, az melly felől az Atya immár elvégezte volt, hogy az testet felvegye. Innét azt rekesiti Osiander, hogy, ha Adam soha el nem esett volna, es az ő előbbeni tőkélletes állapotat el nem hatta volna, de az Christus ugyan mégis emberré lott volna. Melly hamis és illetlen legyen ez, magoktól jól értic minden okos emberek: De ő mégis ugyan azt alittya, hogy ő találta előseris fel, miczoda legyen az Istennek ábrázattya. Hogy tudniillic, nem czac az drága ajándékokban, az mellyel az ember meg volt ékesítelve, tettzenéc meg az Istennek diczősége, hanem hogy az Isten állattya szerint lakozné ő benne. Hogyha pedig én azt megengednémis, hogy az Adam Istennek képét viselte, az mennyiben az Istenhöz volt szerkeztetve, (az melly az tőkélletes igaz diczőség) azt akarom mindazáltal, hogy az Isten hasonlatoságanc ne kellyen másutt kerestetni, hanem az ember diczőségének jelenségiben, az mellyekkel Isten az Adamot

minden állatot felött megjegyzette és megékesítette volt. Hogy pedig az Christus már akkor is az Istennek ábrázattya volt legyen, senki nincs az ki tagadná: és annakokaért valami főbsége Adamnac volt, mind onnét karmazott, hogy az Egyfűlött Fiu által az ő Teremtő mestere nécz diczóságában részes volna. Az Istennek képére teremtett azért az ember, az mellyben ő maga az Teremtő Isten, az önnön dőczőségét mint egy tükörben akarta láttatni. Es ez diczőségre az egyfűlött Fiu nac jótetemenyiből volt emeltetvén.

De itt azt is hozzá kell tenni, hogy az Fiu, az Angyaloknak is, mint finte az embereknek fejec volt legyen. Ugy hogy az embernek adatott meltoság az Angyalokrais egy aránt tartozott. Mert holott hallyc az Irásban, hogy ő kis Isten fia nac mondaszánac, igen illerden dolog volna, ha meg nem engednőc, hogy nekik is adatott legyen valami olly, az mellyel az ő Attyokhoz hasonlatosíttac lennénc. Hogy ha azért az Isten azt akarta, hogy az ő diczősége, mind az Angyalokban, smind az emberekben megteltesc és tündöklőc, tehát igen ostobán czaczogo ember az Osiander, az ki azt hányta, hogy akkor az Angyalok aláb valóc volt az ember eknél, mivel hogy őc az Christu nac képét nem hordoztác.

Mert az Istennek fiutelen való jelen voltát nem nézhetnőc, hogy ha ő hozzá hasonlatosíttac nem volnánac. Es bizonyára fent Pál is azt taníttya, hogy az emberek különben meg nem uyíttatnac az Istennek ábrázattya, hanem midőn az angyalok társaságában vétetnőc fel, hogy egyyüvé ferekeztetessenc azon egy Fő alá. Utolsor, hogy ha Christu nac akarunc hinni, ez leszen az mi végső bódogságunc, hogy midőn mi mennyekben felvétetűnc, hasonlóc lesűnc az Angyalokhoz. Ha azért Osiandernek megengettetnőc az ilyen rekeftés, hogy az Istennek képenc, kiválcképpen való kiábrázolása, az emberi természetben volt, az mellyet Christu nac kellett felvenni, finte azonképpen rekeftethetné valaki imeztis; hogy az Christu nac az Angyaloc természetibenis részesnőc kellett lenni, mivel hogy az Istennek képe ő reájokis tartozic.

7. Ninczen azért oka miért félyen Osiander (az mint ő tetteti) hogy illyen képpen az Isten hazugságban találtatnőc, hogy ha eleve ő magában, áthatatoson és elváltozhatatlanul el nem végezte volna, hogy az ő Fiá nac emberre kellyen lenni. Mert ha az Adam nac Igasága le nem romlott volna, tehát az Istenvel való hasonlatóságban mindenkor meg maradott volna mint az Angyaloc: de mindazáltal ugyan nem volt volna azért fűkség, hogy az Istennek Fia emberre, vagy angyallá lett volna. Hiában fél azon is, hogy ez képtelenség következnőc

abbol:

abbol: Hogy ha az Christu nac, nem az Istennek Adam teremtése előtt elvégeztet elváltozhatatlan tanácsából kellett emberre fűlettetni, nem úgy mint megvaltonac, hanem mint elsőnc az emberek között, tehát ez által az ő méltósága megkissebednőc, miért hogy nem különben hanem mint egy történetfabásuán fűlettetnőc, tudni illic, az elvéfűtt emberi nemzetségnőc ismét helyére való állatására: hogy innét azt hozza ki, hogy az Adam nac képére teremtett legyen az Christus.

Mert midolog, hogy attul retteg, az mit az Irás olly nyilvánossággal tanít, hogy mi hozzánk mindenestül fogva hasonlatos lőtt legyen, az büntül megválva? Az honnét fent Lukáczi nem tartya bűnnőc, őtet az Adam Fiá nac Nemzetségi regestromába fűmlálni. Akarnám azt is tőle tudni, miért nevezteszűc Christus fent Pál tul másodíc Adam nac, hogy ha nem ez volna az oka, hogy elrendeltetett volt legyen ő néki az emberi állapot, hogy az Adam nac maradékit, ebből az életből ismét felemelnője. Mert ha ez tanácsa az Istennek, hogy az ő Fiával testet vétessűn fel, rendiserint az teremtés előtt járt volna, tehát az Christu nac első Adam nac kellett volna neveztetni. De ugyan bátran azt akarja Osiander állatni, mivel hogy, ugy mond, az Istennél eleve el volt rendelve, hogy emberre legyen az Christus, minden embereknek erre az ábrázatra kellett teremtetnőc. Midőn pedig fent Pál, Christu nac másodíc Adam nac nevezi, az esetet, az melly vélehozta, hogy az természetenc az ő előbbi rendire kellyen feluyíttatni, finte közép aránt helhez teti, az embernek első eredetik őzött, és az meguyítás között, mellyet az Christusban találunc; és így az Ur Christus eljövételit azon fundállya és éppiti, hogy ugy kellett annac lenni, hogy minket ismét az mi előbbi állapotunkra hozna. Az mellyből már következc, hogy finte ez volt az oka, az miért az Istennek Fia emberre fűletett. Azonközben roszul és bolondul rekefti Osiander, hogy az Adam, valamig az ő Tökéletességében meg maratt volna, tulaydon ő magá nac lőtt volna képe, és nem az Christu nac. Ez feleletet néki ellenébe tessem: Ha finte az Istennek fia az testet soha fel nem vőtte volnais, nem kevesbé tündöklőtt volna mindazáltal az mi testünkben és lelkünkben az Istennek képe, az mellynek fénye által mindenkor megláttott, hogy az Christus legyen az igaz fő, és hogy ő legyen felső becűletű mindenekben. Illyen képpen semmivé tetetic az nyálás czevegés, az mellyt Osiander feczegett, hogy: Az Angyaloknak nem lőtt volna semmi fejc, hogy ha az Isten eleve el nem végezte volna, hogy az ő Fia emberre legyen, ha finte Adam el nem esett volnais. Mert azt ra-

Heb. 4. v. 15.

Luc. 3. v. 38.

1. Cor. 15. v. 47.

gadgya maga gondolatlanul meg, az mellyet ő néki femmi értelmes embert meg nem enged, hogy az Christust ne illetné különbben az Angyalokon való Uraság, hogy nékie Fejedelmül lenne, hanem czac az mennyiben ember volna. Maga hisem könnyű volna az fent Pál savaiból megérteni, hogy annyiban legyen első fülötté minden teremtetett állatoknac, az mennyiben öröcigéje az Istenec, nem hogy teremtetett volna, avagy az teremtetett állatok közzé kellene famlaltatni; hanem mivelhogy ez világ nac épséges állapotjánac az melly kezdetben igen fép volt, nem volt senki egyéb kezdeti: Annakutánna az mennyiben emberré lött, az halottac közzé első fülött nec mondatic. Mert az Apastál rövid igéckel mind ez kétöt fimeinceleiben állattya, tudniillic hogy az Fiu által teremtettenec mindene, hogy uralkodnéc az angyalokon; és hogy emberré lött, hogy megváltó lenne. Szinte olly gorombaság ezis, az mit előfordit, hogy az emberéknec kirallyoc nem lött volna az Christus, hogyha emberré nem lött volna. Mintha az Istenec orfága meg nem álhatott volna, holott az Istenec öröcké való fia, ha emberré nem lett volna, az Angyalokat és embereket, az ő mennyei dicsőségének és életének társaságában gyűtvén, azokon fejedelem volna. De mindenkor az hamis fundamentumban üt közzé meg, és ő maga vakitya azzal meg magát, hogy az anya fent Egyház fő nélkül lött volna, hogyha Christus az testben meg nem jelent volna. Mintha az ő Isteni hatalma által, az melly által az Angyalok onregnálna, az embereket is nem vezérelhetette volna, és az ő lelkének titkos munkálkodása által nem öregbithette volna mint ő testét, miglen azok mennyekbe ösvegyűlvén, az angyalokkal egy életben részesülnének. Ez es hely ösködéseket, az mellyeket eddiglen meghamisítottam, ollyanactartya Osiander, mintha az Isten befélletre volna alá mennyekből. Azért pedig, mivelhogy az ő testi gondolatit elfoglaltatván, az czufolkodo trágarságnál, fokáfa ferint egyebet semmit elő nem hozhat. Annakutánna egyet mond legerősebb nec lenni, tudniillic az Adamnac jóvendölését, az melly midön az ő feleségét látta, ezt mondotta: Ez nyilván az én czontomból való czont, és az én testemből való test. Honnét bizonyitya pedig meg hogy ez jóvendölés legyen: Talám onnét, hogy Christus fent Mathénál ez mondást az Istenec tulaydonitya. Bezzeg, mintha mind jóvendölés volna, az mit Isten az emberec által föllott. Hogy ha Osiander így akar gázolodni, téhát az Törvénc minden paranczolatibanis jóvendő mondást kereslén, mivelhogy bizonyos az, hogy az oc mind az Istentől fámaztanac. Es Christus czac földi köz magyarázó volt, az ki czac az betű ferint való értelmén czüggött legyen. Mert ő nem fól az titkos eggyesüléstől, az mellyel ő az ő anya fent Egyházához ferkezett.

Col. 1. v. 15.

Colof. 1.
v. 16. 18.

Gen. 2. v. 23.

tett, hanem azt az mondást czac arra hozza bé, hogy azt mutassa meg, minemü hiveséggel tartozzéc az ferfiu az ő feleségének, mivelhogy az Isten mondotta, hogy a Ferfiu és az asszonyi állatt egy testé lefnec, és hogy azért senkinec nem engedretic meg, ez felbonthatatlan köteleiséget házassági elválással felfaggassa és megrontsa. Hogyha ez egyigység nem tettic, feddődhetic az Christussal, hogy az ő Tanítványinac ott semmi titkot meg nem jelentett, és az ő Attyánac mondását élelfeb elmélkedéssel ki nem magyarázta. Semmiképpen fi. Pál Apastálnac sem tettic ez Osiander kábalkodása. Az ki minekutánna azt mondotta volna, hogy mi az Christus Eph. 1. v. 10.] testéből való testec vagyunc, mingyárt hozzá tési, hogy nagy titoc ez. Mert ő nem azt akarta rekefteni, miczoda értelemben mondta legyen ezt az Adam, hanem az házasságnac példázatryában és hasonlatóságában, az fent köteleiséget akarta elő mutatni, az melly minket eggyé téfen az Christussal: és ezt hozzác az igéc. Mert intettévé az arról, hogy ő ezt az Christustól és az ő Anya fent Egyházától mondgya, világosb magyarázatnac okaért, meg válastya az Christusnac az ő anya fent Egyházával való köteleiséget, az Házasságtól. Es ilyenképpen ő magoktól elenyéfnec mind ezec az Osiander nec hasonlatlan czaczogási. Annakokaért nem alitom fükségéfnec, hogy effele gázt mind elő keressec: Mert ez rövid megtzafolásból, az több hibába valóságokatis könnyű feltalálni. Ez mértékleteliséggel elégedyenec meg az Istenec fiai: Tudniillic, hogy, midön az idő betelleyesedett volna, elboczáta az Isten az ő Fiat, asszonyi állattul föllettvén, és az Törvény alá vetttvén, hogy azokat, az kic az Törvény alatt volna nac, megváltana.

TIZENHARMADIC RÉSZ.

Hogy az Christus az emberi test nec igaz valóságát vörte magára.

NEM aránzom fükségéfnec lenni, hogy az Christusnac Istenségéről is megint follyac, mivelhogy az másutt az Irásnac világos és erős jelen ségivel megbizonyitott. Ez vagy on hátra, hogy meglássuc, mint törtötte legyen el az mit testünkben fölöltözvén az Közbenjárónactitit. Es bizonyara az ő emberi természet nec igazsága régenten mind az Manichaeusoktól, s mind pedig az Marcionitáktól megostromoltatott. Kic közzé ezec az Christus teste helyett, czac valami tünet látást költöttene az ő reaja: Amazoc pedig azt álmodoztác, hogy az Christus mennyei testet vört legyen ő magára. De mind az két fél nec az Irásban foc és erős bizonságoc vadnac ellene.